[illegible]

శ్రీరామ
జగదీశీ

౨

యితు విశిష్టే విశిష్టవిషయతాయాం తత్త్వాత్ అనుభవాతిప్రసంగాత్ తావద్ధర్మావచ్ఛిన్నాత్ర సంస్కారద్వారా
అసంభవాత్ తద్ధర్మ సంస్కారస్యాపి సంస్కారస్మృతిజనకత్వాత్ తద్వత్తద్విశేష్యకత్వ ప్రకారకానుభవాభావే
తద్ధర్మవిశేష్యకత్వప్రకారకస్మృతి నాశ్యతావచ్ఛేదకం సంస్కారత్వం తజ్జాతీయ మేవ వక్తవ్యమిత్యతు. యుక్తం. స్మృ
త్యప్రకారక స్మృతి నాశ్యతావచ్ఛేదక జాతే ర్ఘటపటోభయానుభవజన్య తదుభయస్మృతి నాశ్య
సంస్కారే ... తత్ప్రకారక స్మృతి నాశ్యతావచ్ఛేదక జాత్యా సంకరాత్ యతత్రాప్య ఘటత్వేన స్మృతి నా
శ్యతావచ్ఛేదకం తజ్జాత్యా ఘటప్రత్యక్షస్మృతి ప్రతిబంధకానామ జాతి విశేష ఏవ స్వప్రకారక మిత్యాపాదం
తథా సతి ఘటజాతి తదా తత్ర యోగ్యతయా తదా నాశ్యతావచ్ఛేదకత్వ ఘటత్వ సంస్కారస్య స
విషయత్వ కల్పనాయాం అలాఘవేనాతిత్వాదిత్వాహుః తత్ర తత్త్వస్య తత్తదన్య ఘటాకారమితి
త్వం విశిష్టవిలక్షణతావచ్ఛేదకం నాశ్యమత్ర ఏవ తదాదితి సామగ్ర్య ఏవ తత్ర ఘటత్వావ
చ్ఛిన్నా ప్రతియోగితాకాభావ తత్తద్విషయతా నిత్యా కాలావచ్ఛిన్నా స్మృతి ర్నిత్యాభావ: ఘటస్మృతి
త్వం ఘటనిష్ఠం వా తత్త్వం తత్సమానాధికరణ: కాలికాదిసంబంధేన తావద్ ఘటస్మృతి త్వాపి ప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదక: అనుభవత్వ వ్యాప్య జాతి అనుభవత్వ వ్యాప్య జాతి ఘటస్మృతి సాధారణ్యేన త్వ
పి స్మృతిప్రయోజకతయా తదా ఘటప్రత్యక్షత్వాదినా ప్రసంగ: వ్యాప్యత్వం చ ఘటత్వమిత్యపి
యుక్తం అనుభవాపృత్తి త్వేనాపి జాతివిశేష ఏవ యత్నమిత్యాది జాతిపదం సమ

నాయుక్త ఇతి చేత్ । అత్రాహ అయమితి ధర్మస్య [illegible] ప్రత్తేః । [illegible] తిః । నమో నాస్తి ధర్మస్య [illegible] ప్రత్యక్షతాదిత
నాదిసాత్తౌ [illegible] । సాక్షాం త్రుప [illegible] ప్రతాతాం [illegible] స్వప్న సిద్ధా ధర్మ [illegible] యోగ్యతయా అవగా
హితాః ప్రత్తేః । ఉపపత్తేః । అయుక్తమితి [illegible] తత్ర ధర్మావిషయ [illegible] ప్రత్య [illegible] వసాయం ప్రతి
తత్ర ధర్మ [illegible] ప్రత్య [illegible] విషయ [illegible] ఇతి [illegible]
ఇతరథా [illegible] ప్రత్య [illegible] వ్యవసాయ [illegible]
స్త్ [illegible] అస్తి [illegible] సంగ [illegible] అత ఏవ [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] సతి [illegible] విషయ [illegible] ప్రత్తేః । [illegible] తత్ర ధర్మ [illegible]
[illegible] ప్రతిసా [illegible] ధర్మ [illegible] ప్రత్యక్ష [illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రత్తేః । [illegible] ప్రతి [illegible]
[illegible] ప్రతి [illegible] ప్రతి [illegible]
[illegible] ప్రతి [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ౨॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
2

తన్నిగవాదేః పరస్మాదితి [illegible]
[illegible] సర్వాదయ [illegible]
[illegible] పరస్మాదితి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] తత్ర [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

౮

[illegible]

తద్యథా తత్త్వైతుభూతానాం ప్రవర్తనాజ్ఞానాం విజ్ఞానవృత్తీనాం తదాత్మ్యరూపితం । అనవస్థాప్య తత్త్వత్రయం

తత్త్వలా అతవప్రం ... తద్భావ ... [illegible]

త్యాగాభిమతం ... ప్రవర్తనాస్య ప్రతిపన్నామితి ... [illegible]

... తత్త్వలక్షణ ... [illegible] ... తస్య సంశయ ... వృత్తి ...

... [illegible] ...

తావత్ లక్షణే ... సర్వత్ర లక్షణా ... తద్యథా తాత్పర్యం

... [illegible] ...

... ఇతి ప్రాప్తే ... [illegible]

... [illegible] ...

... [illegible] ...

... [illegible] ... సత్రిధా ॥ ౫ ॥ ... [illegible]

... [illegible] ...

... [illegible] ... శబ్దాంతరం

... [illegible] ...

... [illegible] ... ౪౫౫

[illegible]
శక్తి ప్రకా[illegible]

న పాకృత్యైవ వర్తయంతి। పాణ్యో[illegible] ప్రకృత స హంకృతావపి శబ్దవిషయాది కం శబ్దావి శబ్దయి తావదిదా విషాసౌ
దేః ప్రత్యయబోధ [illegible] దార స్తాదృశ విషయ తాన బోధ రే సాధ కవచపరం త్యయోగ్యం। సహాయం
త్రివిధ ఏవప్రకృతిః ప్రత్యయో౽పి తత్రేతి। [illegible] = [illegible] ది విరరసో = [illegible] గపల శ్రుత్యయ బోధ[illegible]
వృత్త్యోరణం సర్వయోరపి [illegible] తి కాయాం। యుగత మాదా య చతురాది విధయోర సాధ్యనం సాధ[illegible]
ప్రత్యయః ఇత్యాదావపి యథాపూర్వాది సంబంధో [illegible] సాధ్యా దేశ సాధనః। కించ తదాదేశే [illegible] యథా హస్తవమితి పా
[illegible] సాధ్యేతి ప్రాంచవ దర్శనస్త్రైవ తాదృశ సంబంధ బోధ దాయక తాతే తత్ర నప్రసంగః। సదృశాద్యర్థకేషు
ప్రకృత్యాది శబ్దేషు [illegible] శాది శబ్దేషు అతిప్రసంగ[illegible] రూపాంతర గత త్వయ య[illegible] స్వార్థ బోధకతా
సామర్థ్య విశేష [illegible] యః। తత్ర ప్రథమో ద్విప్రకృతిం లక్ష్యయతి [illegible] యతాద్యర్థ[illegible]
[illegible] యబోధే। యథా [illegible] ప్రకృతిస్సా [illegible]॥ [illegible] తరశబ్దా[illegible] యాం దృశ
[illegible] యబోధ కం ప్రతి సామర్థ్య [illegible] తత్రత్య సంబంధి యాదృశ శబ్దస్తత్ర యాః [illegible] ఏవ హే
స్వార్థ[illegible] యబోధ[illegible]
[illegible] తాదృశ శబ్దం తదా విధా[illegible] ప్రకృతిః [illegible] ప్రభృతయో [illegible] సోత్తర[illegible]
ఏవ [illegible] ప్రత్యయా[illegible] ర్థ[illegible] తత్తా[illegible] బోధ [illegible] తి। [illegible]

౧ సం [illegible] ది

పక్షే ప్రత్యయస్తు పదార్థాన్తరానవచ్ఛిన్నస్వ [illegible] విషయతో ధీం ప్రత్యక్షితా అపి ఉపయుజ్యతే ।
మైత్రః పచతి ఇత్యత్ర తత్త్వదా శబ్దాన్తర ధర్మిణః [illegible] యస్య స త్వవిశేషణ [illegible] కర్తృత్వ [illegible]
[illegible] ప్రత్యయార్థ [illegible] కర్తృత్వ [illegible] ఇత్యర్థః ఉక్తమేవ

[illegible] ప్రతి [illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] రూపస్య [illegible] ప్రతి [illegible] ధర్మి [illegible] సంబన్ధి
[illegible] ప్రత్యయస్య [illegible] పదార్థాన్తరానవచ్ఛిన్నస్య [illegible]
[illegible] ప్రత్యయానాం [illegible] సం [illegible]
[illegible] ప్రసంగః [illegible]
[illegible] పదార్థ [illegible]
[illegible] ప్రకృతి [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

శ్రీ సూర్య

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ప్రకృతి [illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] అపి [illegible] ప్రత్యయస్య [illegible]
[illegible] తత్ర ప్రసంగః । ప్రత్యయం [illegible] ప్రకృత [illegible]
[illegible] ప్రత్యయా [illegible] విగ్రహః ॥ [illegible] వృత్తి [illegible] ప్రకృతి
[illegible] ప్రత్యయ [illegible] వృత్తి [illegible] ప్రకృత్యర్థ [illegible] ప్రత్యయః । ప్రత్యయ
[illegible] స్థితి [illegible]
[illegible] ప్రకృతి [illegible] ప్రత్యయార్థ [illegible]
[illegible] ప్రకృత [illegible] సత్యపి [illegible]
[illegible] ప్రయోగ [illegible] అత ఏవ [illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] అత ఏవ [illegible]
[illegible] ప్రకృత [illegible]
[illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] ప్రత్యయ [illegible] ప్రకృత [illegible]
[illegible] ప్రత్యయ [illegible]

[illegible]
[illegible]
౽

[illegible] పచతిత్యాదౌ [illegible] యాదేశావగమః [illegible] తః [illegible]
[illegible] తత్ర [illegible] తల [illegible] సంగ్రహః [illegible]
[illegible] తత్రాపి [illegible] స్య [illegible] తాత్పర్య [illegible]
[illegible] ఇత్యు [illegible]
[illegible]
[illegible] అత ఏవ [illegible] ఇత్యాది [illegible]
[illegible] ప్రత్య [illegible] సంగచ్ఛతే ఇతి [illegible]
[illegible] తదర్థక [illegible]
[illegible] ఇత్యాది [illegible]
[illegible] పారక ఇత్యాది [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] స్వా [illegible] ఉపపత్తి ఇతి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రత్యయపదక ఇతి [illegible] ప్రసంగాను [illegible] తం

యథ ద్విత్వేతరాం [illegible] వచ్ఛిన్న సాధ్య [illegible] యభావ [illegible] దైవ [illegible] ప్రత్యయొ [illegible]
[illegible] తయా వత్త్వ [illegible] తద యత్రం । సం [illegible] తిభిః ప్రకారాం తరాన వచ్ఛిన్న సాధ్య [illegible] ప్రకార [illegible]
[illegible] యొ [illegible] వ్యాప్తిః [illegible] ప్రత్య [illegible]
[illegible] వచ్ఛిన్న సాధ్య [illegible] ప్రత్య [illegible]
[illegible] ద్యా ప్త [illegible]
[illegible] ప్రతియోగితా [illegible] వచ్ఛిన్న సాధ్య [illegible]
[illegible] ద్రవ్యత్వం । [illegible] ఇత్యాశా [illegible] తాసాం । [illegible]
[illegible] ప్రకారత్వ [illegible] వచ్ఛిన్న
[illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] తారాన వచ్ఛిన్న [illegible] సాధ్య [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] తత్ప్ర [illegible] సాధ్య [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] తరాన [illegible]

[illegible] తంత్ర
శబ్దశక్తి.
౮

[illegible] ప్రత్యక్షం [illegible] ప్రత్యక్షం [illegible]
[illegible]
[illegible] ఇత్యాది [illegible]
[illegible] ప్రత్యయః [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] జాతి [illegible]
[illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] జాతి [illegible]
[illegible]
[illegible]

సమానాధికరణ్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ... [illegible] ... ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే సమానాధికరణ్య ...
... [illegible] ... ఇతి చ సమానం। ప్రత్యక్షాయాః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ... [illegible] ...
... [illegible] ... తదా ... [illegible] ... వృత్తిత్వే ... వృత్తిత్వావచ్ఛేదకత్వ ... [illegible] ...
... [illegible] ... ఇత్యపి ... [illegible] ... ప్రమాణం ... [illegible] ...
... [illegible] ... ఇత్యాదావపి ... [illegible] ... ప్రసంగః ... [illegible] ...
... [illegible] ... ఇత్యాదావపి ప్రమాణానాం ... [illegible] ... సమాన
... [illegible] ... సాధ్యం ... [illegible] ...
సమానాధికరణ్య ... [illegible] ... సూత్రే ... [illegible] ...
... [illegible] ... ప్రత్యయ ... [illegible] ...
... [illegible] ... అభావ ... [illegible] ...
... [illegible] ... సాధ్య ... [illegible] ...
... [illegible] ... సంపాద్యతే ... [illegible] ...
... [illegible] ... సాధ్యం ... [illegible] ...
... [illegible] ... లక్షణయా ... [illegible] ... సాధ్య ...

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

యస్య శక్తి [illegible]
[illegible] శక్తేః [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఇత్యుక్తే [illegible]
[illegible] లక్షణమేవ [illegible]
[illegible] సంజ్ఞేతి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥౧॥ [illegible]
[illegible]

హా దిను సె కమలపలాశికాం ప భక్ష్యాణాం తను కా అనభిజ్ఞ శక్తి ఉపాస్య తుల [illegible] మనసా ర్థాగా మితి । యథ

క్త్రం దం తాథా [illegible] శబ్దైరేవ ప్రత్తయం తె బా ధిత్రవ్య [illegible] త్రియః । పా తుల [illegible] ధ్యాద [illegible] తుల శబ్ద [illegible]

క్తు [illegible] ఇతి తదె [illegible] శబ్దా [illegible] పక్షగ్రహణ తాత [illegible]

స్మాభిః । ఏమ త్రికసంజ్ఞం లక్షణ మితి బా త్యనభిజ్ఞసంకేత వత్ [illegible] త్రికే [illegible] సంకేతా [illegible]

[illegible] సంజ్ఞా । యథా [illegible] తె త్ర ధిః । [illegible]

తె త్ర తాథ్యధి బా తాథ [illegible] మె [illegible] ధిక [illegible] త్తె । [illegible] తాదితి బాతి [illegible] పదం [illegible] సంకేతి తమిత్య

[illegible] తాదితా [illegible] త్రి । ఏక శక్తి త్య [illegible]

[illegible] అతిధ సంగా [illegible] తాథా [illegible] తా [illegible] తె [illegible]

తాథి శక్తౌ ప [illegible] తాథ్యధ్య [illegible] ప్రత్యేక [illegible] తాథా [illegible] తాథ్యదా [illegible] త్తి త్య

సంబం [illegible] ప్రకృత [illegible] తాథి । [illegible] తాథా । [illegible] త్తి [illegible]

[illegible] ప్రత్తి [illegible] ప్రయోగం [illegible] ప్రవృత్తి [illegible] తాథా [illegible]

[illegible] శక్తత్యం [illegible] బాతి శక్తమిత్యేవం

ప్రపంచ [illegible] త్రి । [illegible] అభిజ్ఞ శక్తత్య ప్ర [illegible] జ్ఞాత్వా తదా [illegible]

తానభిజ్ఞ శక్తత్య ప్రకారక జ్ఞా త్వే [illegible] ప్రతె [illegible] ధితి [illegible] పదం [illegible] శక్తమితా

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ఆకాశపటల(?)
శబ్దప్రకా(శ)
౧౭

షం ధర్మతావల్ల । అన్యథా నానానాత్వాపత్తేః శక్తిశక్త్యాంశానాం పదయోర్వృత్తి వ్యయ యోగపదార్థపత్తేః । ఇంద్రవ్య
నాత్వదేః శాబ్దబోధప్రకారతాయాః సమానాయా వచ్ఛిన్నత్వే యమాంశ తత్పదపక్షత్వే శంఖ్యావచ్ఛేదకత్వా
ది సంబంధితాన్యయాం ధర్మాన్ అవచ్ఛేద్యంశు ఏతాదృశ ప్రతీత్యోః సమానా యోగ్యప్రమాణత్వాత్ శేష ద్రావ
ఘటిత్వాపత్తేః । నానాత్వాపగమ దితి [illegible] శక్తి ఙ్ఞాతం పదం తాదృశ్యా శాబ్ద
తావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ హేతుత్వాన్ శక్తిగ్రహస్య నానాత్వే సమానాకారం ప్రత్యక్షాది నానాకారణ
దోషాత్ ప్రసంగః । ఏకత్వేఽప్యాతిరేకశక్తి విశక్తత్వమానసంశయాంశనాది పదస్య శక్యత్వం అన్యత్వా
ప్రతిబంధకత్వ శాబ్దబోధ విషయత్వం తస్యానుత్పత్తేర్నానాత్వ ప్రమితి రాహిత్యం । నానాదిశత్ జమితి సశక్తి
తాంజ్ఞాత్వాదావగ్రహశాబ్దబోధకారణతావచ్ఛేదకత్వేనానాత్వాదిజాతేరవగానాదిపదశక్యతావచ్ఛేదకత్వ శక్త్యా
న్యయాం నానాశక్తిత్వస్య చ తయాం తథైవ । తత్ర్య నానాశాబ్దం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం అతఏవ ప్రయోజ
దానాంత సాపేక్ష వ్యవహారో త్రైరూపతే హం పదశక్యత్వం అన్యత్వానాత్వాది శక్తి ఙ్ఞాతం పదం నానాత్వాది
శక్తతావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ హేతుత్వ విశేష్యతయా తాదృశ శాబ్దం ప్రతి సమానయోగ్యనానాత్వస్య ఏకా పక్షత్వే న
ప్యాపత్తి ప్రసంగః । నానాత్వాదినా గవాది రూపగవాదె నానాత్వాదినానాయోగ్య జాతావచ్ఛిన్నం ప్రత్యవ

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

దాశమపాద
తత్త్వప్రకా
౧౨

తాసిద్ధైరచ రంభజాతాదిశక్తి ప్రజ్ఞాత్వేన శబ్దతా యోఽవిషయః తయా ప్రవర్తితక్తాత్వ జ్ఞాతాదివేవ గవాదిష్వ
సాక్షాత్కారః గవాం శోతత్వప్రవర్తకస్య తాత్పర్యావచ్ఛేదకత్వేన గవత్వస్య యుక్తత్వాత్ ॥ ఏతేన గవ్యాదిషు తాత్పర్య గత్వ
శాంతత్వగతిత్వాదిశక్తి జ్ఞానేనైవ తాత్పర్యాంశే న త్వాదిగతత్వాది తేషాం ఇహ సంభవాదితి వాచ్యం। సుతాం
నాంగతిత్వాదిః సంస్థానగతత్వేన జాతిత్వస్య తాత్పర్య ఏవాం తత్సంబంధానాం శ్వవస్త్ర క్రియా తాత్పర్య రూపేణ తత్ర స్య
రూపతః। శక్తి ప్రకారయోగాత్ వస్తుతః తస్య శబ్దస్య ప్రకారత్వ వ్యాపారాత్। శబ్దక్రియయోః తాత్పర్యవశాత్ శక్తి
తాం జ్ఞాతత్వేన తత్తామపేక్ష్య లక్షణయా తాం వృత్తిం యాం తాత్పర్యవశాత్ శక్తిః ఇతి జ్ఞాతత్వేన తదాత్వ
వితాలి। గుణత్వాదిప్రయోగ ప్రత్యక్షమత గతావిః। అథ। తత్ప్రపత్త్యాదిజాతానాం। తత్ర శక్తత్వే త్రయస్య
నాప్రాపకత్వాదిషదానాం సమీలోపాలాం గోలాదిపదయోరత్యంత ప్రసక్తాదిత్యత్ర గతశక్తి స్తత్ర వృత్తి
ప్రసంగః। తత్త్వాత్ స్వతంత్ర గుణత్రయ తదా త్రయస్యాతాం ప్రోత్తాలాంపూర్వం సాత్త్వికయోః తులవృత్తి
వేదత్వస్య లాంఘలాం। గోల వాచ్యత్వ ఇత్యర్థశ్చ ప్రవృత్తిమాత్రాదితి ప్రాయః। తత్ర ప్రమాః। స్వా
త్మసతే గవాదిపదశక్త్యవగాహిత్వప్రసక్తం శాస్త్రప్రయోగ్యం। ప్రతిబంధకవిషయతా యోః। త
త్ర యోగ్యత్వే యథాతరప్రసంగాపత్త్వప్రమేయత్వ సాధ్యావగాహి తత్త్వ ప్రకరణ పదాంశకాదిప్ర

మాంజ్యతాఽసావితి। అసమితి సంహార్యం ప్రత్యభిజ్ఞా[illegible]దిత్యాదౌ తత్త్వస్య లాఘవే [illegible] తత్ర
తాదిపదాం [illegible] పరాంశకాం[illegible] త్ర భిజ్ఞాఽస్య తత్త్వేనా[illegible] పత్రే ప్రాప్య[illegible] త్వే [illegible]
[illegible] తాదిః ప్రతి । యత్ర ప్రత్యక్షేణాపి తత్త్వ [illegible]। [illegible] త్వం [illegible] త్వం
[illegible] ప్రత్యభిజ్ఞా [illegible] తత్త్వ [illegible] ప [illegible]। త
త్రి [illegible] త్వే [illegible] త్వం। [illegible] పదస్య [illegible] త్వస్య [illegible] పత్తేః। తస్యాపి
[illegible] తత్త్వ [illegible] తత్త్వ [illegible]
ప్రతి [illegible] తత్త్వం తథా। [illegible] పదస్య తత్త్వ [illegible] త్వ [illegible] ప్రత్యక్ష [illegible] త్య సంకేత
[illegible] తత్త్వ [illegible] త్వం [illegible] త్వ [illegible] ప్రత్య [illegible]। [illegible] త్వే [illegible]
[illegible] తత్త్వ [illegible] తస్య [illegible] ప్రసంగాత్ [illegible]
[illegible] సంకేతిత త్వ [illegible] తథా [illegible]
[illegible] ప్రతి [illegible] త్వస్య తద్విశిష్టస్య [illegible] విషయ [illegible]
తత్ [illegible] త్వం [illegible] [illegible] పదస్య [illegible] తస్య

౧౧ కాండం ౨
శబ్దప్రకా
౧౯

౫

తః ప్రథమం తావత్ [illegible] నిర్ణయం [illegible] ప్రసిద్ధా [illegible] సంబంధా [illegible]
[illegible] అభిధానం శక్తిః ప్రథమం [illegible] పురుషస్య [illegible] తత్వార్థ [illegible] సం
కేతస్య ప్రథమం [illegible] వక్తా [illegible] శక్తిః [illegible] ప్రథమం [illegible]
[illegible] సంకేతగ్రహణే [illegible] శబ్దార్థ [illegible] ప్రకాశం [illegible]
[illegible] తత్ప్రతీతి [illegible] ప్రతీత్య [illegible] గవాం [illegible] తద్వ్యవహారాః।
సం [illegible] ఇదం గవాం [illegible] ప్రవృత్తి [illegible] తాత్పర్య [illegible] గవాం
ప్రవృత్తిః సర్వవిషయా [illegible] ప్రవృత్తి [illegible] ప్రవృత్తి [illegible] ప్రవృత్తేః గవాం [illegible]
[illegible] ప్రసాద్య గవాం [illegible] తత్ [illegible]
[illegible] తత్ [illegible] ప్రకృతం [illegible] తత్ [illegible]
[illegible] అవధారయతి తదా [illegible] ప్రత్యేకం [illegible]
[illegible] తత్ [illegible] సత్తా [illegible] సంకేత తస్య [illegible] కల్పయతి।

పక్షాత్ స్వాభిధాప మానాం స్మృతి ప్రసిద్ధయ భాగవాదిపదశక్తి ఏ పాంచిత్యా నా సత్త్వసాపి తలేశ రాకాద్ధనయు
పదవాచ్యత్వా షాదైగత్రేణ నరయత్త్వ బాత్యవభిన్నైస్సా భుశబ్ద గ్రస్యాక్షర యోగనయ పదవాచ్యైత్యర్థః
శః సాచి స్పష్టకరాతా నియ భాగసంగతి భిత్తియాం కర్తృత్రిపరస్సే పదమితాన్య సుఖాసనా తత్త్వమార్తా
దావృత్తి యాదేః॥ సాచి త్యాగం దివి యభాగసం సుక్ష్మాదయాః॥ స్త్రీంభిగసి వింగాస్సు తత్త్వతాస్వతం గసి
త్రత్త్వద దాగ ః సంజ్ఞాయ గుణరామ త ః॥ యాని స్తోదయాః॥ సమయ త్రింశ త్తో శ్యా శ శాంస ల ఇత్యాది
మైం నిభ్యాస్నై త్యాద్దాం స క్షా ది ప దస్య॥ సావివృసర తా దవి॥ య భాపచతి పా శం సరాం భి తి తులార్థ
శ రాం కాత్యత్వ త్యాదాం వి గాతేః॥ సాచి త ఏశ్వా ధ గ శ శక్తి సా పూ గా ఉ శ రక్వా దపి॥ య భాగ ర సాప్త
శ గతాంత్య యు శస్పశ గ్రయాం త్రిగార్య గ్న త్యాదాం దాంప శా గ్యస్పశ గ వదా విష పాం యుష్ట దిపదన్యా
యు త్యాది జాతేశత్ ంత్రి యత్త్వస్య తా పతస్త దవభి గ్ని సత్య సుపసి త్యాత్తత్ర్వ శక్తి ప్రసర యోగాం తి
య భాగాం సత్త్వ త్యాలం కలతాం సతాం ఉదా ఃః సూంసు దః స్వలత ఇత్యాదాం ప్రతత్త్వ త్యాకత్య దా త్రా
విషు సూం సు దాం ది ప దస్య॥ స హ కాం రత కాసు ధుశం తౌ తివి స ఇత్యా దిశం తు ర యు కేం॥ బుక్త్రమే కా

పం౦జ

ద

అనాయతనత్వ
శక్తిగ్రాహక
గ్రహ

శక్తిగ్రహోపాయాభావాత్ । కిం చ ధర్మధర్మిణోర్వ్యక్తేర్నానాత్వాద్ అసాధారణ్యత్వప్రసక్తేశ్చ ప్రత్యక్షసిద్ధా
శక్తిరవ్యాప్త్యవచ్ఛిన్నవ్యభిచారాభావఘటితస్య శక్యత్వసంబంధాభావాత్ సర్వవిషయత్వాభావాత్ । యత్ర యత్ర పదస్య శక్తిం
గృహ్ణాతి తత్ర తత్ర విశేషణే విశేష్యే చ శక్తిగ్రహాత్ ఇత్యత్ర శక్తేః । పరిశిష్టే పునః శక్యతా
న ధర్మత్వస్య సామాన్యాదేర్వ్యాప్త్యాద్యనుపపత్తేరితి శక్యతా యత్ర పదస్య అర్థాన్తరే । అపి తు సర్వ
సంబంధేన యత్ర పత్రశాస్త్ర వైయర్థ్యాపత్తిః ఇతి చ నానార్థత్వే ఇతి విప్రతిపత్తిః ప్రయో
ప్రయత్నాభావాద్ విశేషార్థోపస్థాపక ఏవ యత్ర శబ్దస్య శక్తిగ్రహః । యథా నాస్త్యనాద్యర్థః
అనిష్టాపత్తేః యత్ర తత్ర ఇత్యాది విధేయాంశాపత్తేర్యద్వాక్యం ఏకసంబంధే సర్వత్ర నరస్తరం । అఖిల
శాస్త్రార్థం పరతన్త్రం । స్వపదార్థవిరుద్ధం అసాధ్యం సర్వ పదస్య సర్వవ్యవహారాభావాత్ అన
వ్యభిచారధర్మత్వం యత్ర తత్ర యత్ర పదాన్తరం ప్రయుజ్యతే । నానార్థానాం సంశయః పరతత్త్వపరిశిష్టే
వ్యవహారాయ స్థితత్వాదేతస్య ఉపపత్తౌ శాస్త్రానర్థక్యం ఇతి అవశ్యం నానార్థతాభావాదపి

స్వతన్త్రకాంత్రప్రదస్య వాహే తత్త్వమయే తత్వం। తథాపి కథం కేవల కాలాతీతః శక్తిత్రయాః। తస్య విశ్వగాణాం
త్రిత్యాం ధనాదతయా శాస్త్రమాదా బాగ్గ నాపతి త్రిప్రాకారం కాం కాం। తస్మిన్ కార్యవర్తన్యానా యల భ్రా
నే త్రిస్ఫురణాని హి తు తాం పరాణాం ధనానే భవః పశ్చాత్ప్రకాశే త్రుటి ॥౦॥ సాకాంత్రప్రదతాపక్షే
నగా యలనాం భాగ్ త్రీ శ్రీ కారం గృహీతవు వృత్రకాల వధనాదే భక్తః శాన్తి విభావా విమోదా వాదే
త్రుటిత ప్రాక్ సృష్టి తస్య పరిహార్య తత్వ యత త్రి ప్రతిబింబితే వస్తు నిర్వాణాని నైరంతర్య తదా
పక్షే వై త్రిభాగ తత్వస్య త్రిభాగం యలయి పదభాగం దేయం త్రయపి తాదా తతాయా గాధి నరతో గా
విగ్రహ ప్రవర్తా ప్రవర్తనా తావత్ స్వత్రిప దురాప్ తతాప త్రి॥ నిర్గమ యల సాకాంత్ర ప్రదాం
త్రయాణే నవ శబ్దానామ్ యయా నభవ హేంతు త్వస్యక్ష్మ తాదర్శనాం వస్తువే నశాక్షీః। పరం త్వస్య
సగాన త్రిపో వాల్ వాగా త్రాం తరనల్పే ఖాదా ఖాతితా వృగ ఖాయ తాం నికాం త్రప్రదా
త్రయాణే నవశాక్షి హేంతు త్వస్య కల్పే యా విధి స్వతే నశాక్షి తివ్యస్థాపి స్వనద తాప్తి ప్రభూయ
త్రావి ప్రనలాయ త్రిగాయ భవి నత్రి నే కశే షస్య దుష్కర తాభి తి విశేష। హి విభాషిణి నేతాం హాం విక్షేం వ
సంఙ్ఞం త్రయోగాలక్ష్య యతి ప్రభూ యావృత్తి దయోగా సంజ్ఞా సాపి తావి భాషిణి జైసాం విక్షత్వస్య

నత్వేంద్రాది గణాః ప్రవర్తన్తే ॥ ౧౫ ॥ అభిధాయా వృత్తిశబ్దాభిధేయ సంకేతవత్ సంజ్ఞాత్మం ఇత్యాశీ । యదాహ
శాస్త్రజ్ఞాః । స హి వృత్తయా వృత్తిరేవ శబ్దాదినా ఙ్మాచే ఇత్యాదా శ్రీయా వశ్యత్రే ॥ ఇదం నానార్థపదస్య
నానార్థత్వ శబ్దేన శక్తి ఇప పదాంతర దస్యాఖ్య పదాంతరాణాం వృత్తి శక్త్యాపత్తేః ఘటపదశక్త్యా పటేషం ప్ర
ప్రత్యాయకత్వ శక్తి సదిత్యాదిగ్రహోత్తరం తతః పదత్వవిశిష్ట సాన్నిధ్యభావాద వశ్యం తత్పూర్తి స్వరభేదే
విశేష శబ్దత్వే శక్తి వలి అర్థకాశ పదం శబ్దవతోపత్ని శక్తి వచిత్వం గ్రహం దశా యాం సూక్ష్మాణాం వి
పదార్థ శబ్దత్వే గగనస్య ప్రతీతి రతస్య శబ్దవత్తా వచ్చైత తత్ర శక్తిరితి విశా వ్యతాంఽఘటే
పదత్వాద్యుప లక్షితే ధర్మిణ్యేవ శక్తిగ్రహస్య తాత్పర్యాగ్రా పది వృత్తిస్థ ఘటం ప్రతీతౌ తు తత్
స్వస్వపదా తిప దస్యాఖ్య పదత్వాదరూపే శక్తిః । వరం తు పదత్వాద్యుప లక్షిత వ్యక్తేష్వేవేతి శ్రీ
వస్తు శక్తి వలి ప్రత్యక్షం । శబ్దాపలక్షితే ధర్మిణి శక్తిగ్రహాదేవ అర్థానాం విపదా త్రికారణేదృశ్య
శబ్దార్థ త్రికం స్వరణాం అన్వయానుభవ శాబ్దబోధ తథైవ తాతా భవిశ్యం నరా వితాంత్రికం యాత్రు
సకలేంద్రాదిభ్యో నిరూఢసంకేతవత్ సంజ్ఞాస్తేషాం తి శ్రీ । యదా భూత ధూతా దిః । సాంఖ్యాబెతన

వృత్తివిశేషణగౌరవత్వేన తాదృశశక్తతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్ సంకేతప్రవర్తతే। శబ్దార్థయోః సంబంధత్వే
ఇత్యాశంక్య నిరాకరోతి యదభావేన వృత్తిత్వాభావః తాదృశసంకేత [illegible] తత్ర సంకేతః। ఈశ్వరేచ్ఛాత్వేన సంస్కా
రప్రవృత్తి ప్రయోజకత్వే యథోక్తం విలక్షణసంస్కారత్వేన శక్తేః తద్వాచకత్వేన [illegible] యది చ తంపదత్వేన
చైతన్యాదిత్యేవ తదా నైమిత్తికమేవ। వస్తుతః సామాన్యస్య శాబ్దబుద్ధి స్వరూపతః ప్రకారత్వం సమానాధికర
ణే తద్విశిష్ట [illegible] ఇతి। తత్ర జాతివ్యక్తి సంకేతవతాం ఘటత్వాదిపదానాం సాధారణ్యేన వాచ్యః
తేన వ్యక్తివిశిష్ట జాతిశక్తి యత్ర [illegible] సంకేత [illegible] తాదాత్మ్యాభావత్వం। జాత్యవచ్ఛిన్న
శక్తత్వం [illegible] ॥ యత్రైవ [illegible] సంకేతవత్త్వం తత్ర సాధారణత్వం। యథా
ఘటత్వాదిభిః పుత్రాదౌ సంకేతితం చైత్రాది। యథా [illegible] నిర్వ్యూఢా పదార్థా। జాత్య
వచ్ఛిన్న శక్తి [illegible] మిత్యర్థః। యథా [illegible]। యథా జాత్యవచ్ఛిన్న శక్తి [illegible] తదా సాధారణ్యం।
యథా [illegible]। ఆధునిక సంకేత సంకేతాః శక్తిః। ఈశ్వరేచ్ఛా [illegible] తథా [illegible]
[illegible]। ఆధునిక [illegible] సంకేతా ద్వివిధా పతః। ఈశ్వర ఆధునిక [illegible] శక్తిరితి
[illegible] శాస్త్రకారాణాం [illegible] ఇతి। పిత్రాదినా సంకేతితే చైత్రాదిపదే।

తాత్పర్యాదౌ
శబ్దశక్తి
౧౨

త్యసంకేతసత్త్వే హానవస్త్వాదిష వైతం॥ ఇత్యాకాశాదికం యోగాదితి శ్రుతేః ఇత్యర్థః । తత్ర వ్యసంకేత విశ్లా
యోగమాత్ర తాత్పర్యం చేత్త్రాదిపదస్య శక్తిసత్త్వే ప్యూర్వ ప్యార్థ ప్రయుక్తతాత్ పంతాస్యా । తస్యత
స్యంశేత తాద్యదిత్యుక్త తత్త్వతో చైత్రాదిపదానామివ వాం శబ్దానాం సంకేత తత్త్వ విశే
షేపి । తేషాం ధర్మ కర్మ కార్యప యోగః సాంఖ్యః స్థానే తద్యం నాపత్త్యం చితత్వే వ్యక్తి త
త్వైతి స్మృతాత్ తత్ర తద్వైచిత్ర్యాత్ తత్త్వత త్వైష ప్రయుక్త సంకేతి త్వైః । ఇతరాది శబ్దా స్తరాస చాక్షాత్
తైతి తాం త్వార్థ శబ్ద సంకేతితాః॥ గవాదిపదం స్తోత్రాది ర్వన సంస్కార ప్రయుక్తతాళ విశిష్ట ఏవ గవాదౌ
శక్తమితి తత్రాపి తదా పాఠిక సంస్కార స్తాళ సత్తా ప్రతీత తాత్త విశేషే తాత్పర్యం ప్రయుక్త యోగ్య ఉక్త్వా సంస్కా
రస్య గవా విశిష్ట శక్తతా వచ్చేదకతా వచ్చేదక సంస్కార హేతుత్వమేవ గవాదిప దస్యేతి చేత్ యం । గవా
దిపదాశ్రయత్వాది జాత్యైవ సంస్కారరూప విలక్షణా యాః శృత్యాభి యోగ్య తౌ గవాదికళు భ్రమర తస్యాపి
తద్వ్యక్తతాపత్తిః తథా చ తాత్ యోగమాత్రం జాతోక్తి వ్యక్త్యా యం । పదార్థ స్మృతి పదార్థః గవాది
పదస్య శక్తి స్తన్యైక శక్తే లాఘవాత్ మనవచ్చం అస్య ధావిశిష్ట శక్తా విశక లితాం నామనవ తేషాం

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

తాత్పర్య
శక్తిత్రయా
౧౮

ర్థ్యం గణాదే శరగతేం గంగాదిపదస్య జ్ఞాతావ్యుత్పత్తి విశిష్టే శక్తిగ్రహే వేలగా। లక్షణా యథా సంబంధ్యతన్నిమిత్త ప్రయోగే యథా
స్యాశ్రమదుగ్ధపరశా:॥ లక్షణంగా లక్షణేతి యథా శుక్తా ఘటస్య సంబంధవతీ శక్తిం తు యథా లక్షణేతి తత్ర తల్లక్షణం
గాయత్యక్తి విశిష్టం యథా ద్విరూ॥ యథా శుక్లా ఘటస్య సంబంధవతీ। యథా గంగాయాం ఘోషః ఇతి తం తదేవ తాత్పర్యానుపపత్తి లక్షణం। యథా
దితా శుక్లా ఘటో శక్తి శాస్త్రం భవతీ గ్రన్థం గంగాదిశబ్దా స్సర్వదా దిసంబంధి ఇలవగా దావిష తుర గా దాపలి శక్త్యా వగం

విశక్త్యా =

గాదేః యేష స్య త గాదా వసం కేతితా స్సంబంధి శక్తాదిశక్త్యా త్వో శుక్లా తా ఎవ తగా వ్యావయం శోధయం తేతి తత్ర తే
లక్షణా యేనగ శక్తి త్వో ప్రాచీనం ప్రయుక్త తాపత్తే। స్వస్య తథా వ్యాప్య త్వాభి నిర్ణం బంధ త్రా దిసంబంధి త్వో శుక్లా తా
దవి గంగాదిప దాత్ర గాదే శక్యయా యోగ్యే తేద్య శక్త త్వేసతి తత్సంబంధి తా వ్యుత్పత్తం తుః లక్షణా। గంగా గంగా
యాం ఘోష ఇత్యాదౌ గంగాపదస్య శక్త లక్షణా యాః పత్యా వై య్యవధానాభావ ప్రసంగాత్। ఎతేన తేనా వ్యశ
క్త త్వే సతి తీరాది పరత్వం తీరాదిసంబంధ్య భావ కత్వం వాచ్యం వృత్తి ప్రవృత్త్తం। అపభ్రంశ స్యాపి లక్ష
ణా వ్యాప్యం తా వ్యాప్తిః ఇతి। శక్తి లక్షణా వృత్తి రవృత్తి త్వే తస్య సాధుతా పత్తేః పదసాధుతా యాం వృత్తి
త్వస్య తంత్రత్వాత్। బాధ భావకత్వం యథా శక్య సంబంధ భావకత్వం తదా ఘోషాదిపదసాకాంక్ష స్య గంగా
పదస్య తీర లక్షణ తాత్పర్య తేర శ సంబంధి కొంద స్యాభావ రాదాని స్వరూప యోగత్వం గంగాగం
గాయాం తీరా శక్యస్యాపి దుర్వారత్వం। తస్మాత్ యతా ద్వితీయ రాపద పత్తి రా ఘటే గాడో త్రసత్త్వా

త్రైతదా త్వాగంధా ది యత్తృష్ణప్రతీకప్రాణం ఇతాంగహాయా తాంగవా కృపవిలత్రకం ఖరత్వత్రకకపగ్నకా ఇత్ర
గపవయతా యస్య లక్షణా యాం తత్ర నాస్యమి నాభౌ దీ: । నదీం నపాఖకా యాం ఇద్యాంభాష్ణ త్వాదినా గర్భాశ్రితి
తస్య । గహిత త్ర గర్భప రం త్రీల క్షణం గర్భా యాం మి తృష్ణ అర్ధ్య యాప త్రే: । గభాత్రరం । గాం వి గర్భ రిప దం తథా । గర్భ౮౦
గర్భామి తృష్ణా యోగ్యతా పత్రే: । గభా ద్వారం గర్భ । తస్మాదాన్యా వెవ తత్ర గర్భ రగర్భ తీర లక్షణమితి విధానం ప్రాణా: ।
తన్నా । గర్భా యాం గర్భామితి విధిత్ర్త్రి: భాగస్య తాత్పర్య తీరలక్షణ త్వేనోపపదా నాభి యత్రే । తదర్థయాం గుపపత్తే: ।
సహా నాదగర్భత్ర దానా ర్థ యోగ: ఖేదానార్థయాత్పర్య ప్రాప్తత్వాన్నవతే । తాత్పర్య తీర ప్రత్తితాంయా వెంకత స్థా
గస్య లక్షణా యాంప గత్రార: । తాత్పర్య తీరప్రత్తి శ్రీ లక్షణ త్వేనోపపాదా ఆది యత్రే । తదర్థయాం యోగ: । సర్వా
సభిప్ర స్యతే దానార్థ యోగభిదాం గర్భయోగం సిద్ధి: సహాం గవిధిక్తి గత్యస్య తత్ర తాత్పర్య గర్భా యాం గర్భ
తి ఖానస్యతా తాత్పర్య తీర లక్షణ త్వం । తదర్థి విధి త్ర్య ర్థ నాన్య యాపత్తే: । గహి సహా: ప్రకృతి: యోగతదర్థ
విధిత్ర్య ర్థనస్య అర్ధయస్య గర్భా యాం గర్భ త్రవె తి త్వాదితాంపి గర్భ గర్భ తీర గర్భ త్వాదిభాధా పత్తే:
తస్యా గస్యా నాన్య దర్య త్వాత్ప్యా తస్మా ద్గర్భీ రప రం గర్భప రం నాతత్ర గర్భ గర్భ తీర లక్షణం । పదాం తరం తు తాత్ప
యంగ గ్రాహకమితి సిద్ధాంతవిద: । వయువపోత్య గురరాస్య । హయం వదాది స్త్రా పస్య పస్య భావకత్వే గు
పత్రుం నాంతా మిరక శ్రీ భాగా దేవ । స్యాదితరే । యుగం వికల్పతస్మాత మిత్యత్ర వికల్ప తప తెర విస్తృతా ధగాలత్ర

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

శక్యా... [illegible] ...

[illegible] ... తాత్పర్య ... [illegible]

... [illegible] ... అతఏవ ప్రకరణాదీనాం ... [illegible] ... శక్యా ... [illegible]

[illegible]

[illegible] ... ఏతత్తత్ర ... [illegible]

ప్రతిబంధకత్వాత్ తత్ర ... [illegible]

[illegible] ... ప్రత్యయ ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... శక్యా ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ఆకాంక్షాదిప్ర
శబ్దప్రకా
౨౦

గా   శ్రీం వర

ాణుభావకత్వాదాకుణ్ఠాదిపదస్య। శాబ్దబోధం తాత్పర్యేణ ప్రతిపాదకత్వాదాధునికే। యథా ఘటత్వాదినా
పదార్థపదస్య। ఆదినా శక్యసమ్బన్ధప్రకారేణ బోధకతయా న్యాయసమ్బన్ధేతి। యథా లక్షణాయాం
త్వాదానవస్థాస్యత్త్వాదినా అస్త్యాదిపదస్య తదేవం ద్వివిధలక్షణావత్త్వం లక్షణా [illegible]
తాత్పర్యావిషయ [illegible] ద్వివిధమిత్యర్థః। సాధితం [illegible] యదితరాదిలక్షణతయా గఙ్గాదిపదస్య జ్ఞానం। తీరాంశ్చ
[illegible] లక్షణా [illegible] విశేషణం [illegible] తదభావ తీరాద్యన్వయబోధం ప్రతి తీరాదిశక్తత్వే
పదజ్ఞానస్య లాఘవేనైవ తయా లక్షణాయామన్యథాసిద్ధత్వాత్ [illegible]
శక్యార్థగఙ్గాదివ గఙ్గాయాం ఘోష ఇత్యాదౌ లక్షితే తీరాదౌ సాక్షాత్ [illegible] సంసర్గేణైవ సత్త్వ
[illegible] ప్రవిష్టత్వాదితి [illegible] ప్రకృత [illegible] ప్రత్యయార్థస్య [illegible]
ె అన్వయబుద్ధేః [illegible] తీరాదౌ విశేషితస్య [illegible] అన్వయబోధకా
[illegible] శక్యస్యైవ పదస్య [illegible] అన్వయబుద్ధిం ప్రతి
తు తాదర్థ్యబుద్ధౌ లక్ష్యార్థస్య ప్రవేశః। [illegible] ప్రవిశన్తి [illegible] లక్షణస్య [illegible] తదర్థాదేః అన్వ
యవిశేష్యత్వాద్ ఉపపత్తేః [illegible] లక్ష్యార్థయోః [illegible] అన్వయబోధస్య [illegible]

తత్రం ఏవం సుప్తపంకజమిత్యాదావన్వయబోధే సరోజనాత్ర(ధ)దను రూఢ్యనవచ్ఛిన్నపంకజపదార్థ
స్మృత్యభావేనాన్వయబోధం ప్రతిపన్నవనానవచ్ఛిన్నకమలాద్యనుపపత్తేః తత్ర గతిః

ప్రతస్మృత్యస్య రీతిః కల్పిత వనే కమలం ఘటకపదత్త్వేన కాయంతావచ్ఛేదకస్య సంబంధస్య వృత్తి బాధకః॥ యోగరూఢం
గావులత్త్వలతి స్మో తరకాళిస్తరత్తార్థస్య యోగార్థకస్యత్వత్తః। యోగరూఢం। యుత్తి కం విరోధస్యోపస్థితి రాజ్ఞి [illegible]
యుక్తార్థస్యాయ వవృత్తిలక్షణైకత్వసం స్వార్థస్యాన్వయబోధే కృత్తి గ్రామయోగరూఢం। యథా పంకజపద
సహాకర్మవాద్ది। తద్విస్మరణంత్ర విశిష్టానాం పంకజాదిపదానాం వృత్తిలక్షణపంకజకత్త్రాదినా సమం స్వరకస్య
పద్మాదికర్తృయోగరూఢత్వే పంకజమిత్యాదితః పంకజకర్తృత్వపద్మత్వయోః యోగస్యసమానాధికరణ్యాన్వయం స్వ విశేషః
యథా కుముదివన్త పరిదేవాకాపాదిపదం యోగార్థం విభావితత్వనిరూత్వర్థస్యోపరూఢ్యర్థం విభావిత స్వ
యోగార్థస్యబోధకత్వం। ఏవం తద్విశిష్టత్వేనైవ యోగార్థస్య వంత పాకత్త్రాదిరూఢం తథా పంకజమి
త్యాదౌ సమాదిత్యర్థస్య గృహాదేరయోగ్యత్వే అన్వయబోధకాలీయోగరూఢం తత్ర పంకజాదిపదం అ
వయవవృత్త్యా తామ్రార్థేన పద్మాదామోదకం పద్మయాచల రూఢ్యర్థేనైవ యతి। వృత్త్యా వృత్తి నైవ
వృత్యా తద్విషయకాంత తాదృశ అత ఏవ పంకజం కుముదం తత్ర పంకజకర్తృత్వ పద్మత్వయోః పంకజయోగరూ
రూఢమిత్యాశయావపద్మత్వే పంకజపదస్య లక్షణా యోగ్యతానుపదం పద్మపదయోః పర్యాయతా ఇతి వాత్త్ర తం। ఇతి వృత్తిః
పంకజాత్యాదౌ పంకజాదేరన్వయబోధకాపంకజపదపదంత్యాదౌ విభక్తిత్వేన పంకజాదిపదేనైవ స్వత్వ
స్వార్థస్యాన్వయి విశేష్యార్థం। పద్మత్వేనాపి పంకజాదిపదాత్తరం శబ్దావస్థానవృత్తేః తత్ర తత్ర ఉపస్థితస్య

ఇతి నను భావ

తారానాథ తర్క
శక్తివాదం
ా౧౨

చౌథ　　　　　　　　　　　　　　　　　శ్రీ

పంకజాదేః కర్మం పరాం తత్రాంగీ పస్థాపితే పద్మాదావప్యయుక్తమితి చేత్ అపంకజవృత్తిః సత్తాత్పాదాంబుజే లక్షత్వేన సంస్థా
ఇతి తద్గ్రాహ యుక్త్యా పంకజ పి త్యాజ్యాం చ వృత్తిరాహ శాస్త్రం కాంచనేతి గుణ్యేన ॥ ఖునైరుపరిష్టాత్కర్తృత్వవిశిష్ట
యోగం గవేచ పంకజాదిపదస్య పంకజాతత్వాదివిశిష్టపద్మాదౌ శక్తిరితి శాస్త్రం ॥ తు యోగరూఢిరిత్యుచ్యతే । సాంప్రతం
అన్యత్ర క్లృప్తశక్తికైర్బహుః పంకజాదిపదే వృత్తిం వా కాంక్షాదిసాచివ్యేన పంకజకర్తృత్వాదిలాభసంభవాత్ తద్విశిష్ట
పద్మస్య సముదాయాంశే కృతావగ్రహే లభ్యతే ఏవ వక్తా ధర్మతావిశిష్టయుక్తకర్తృకాయాం కర్తృత్వయా ఏవ
పద్మత్వవిశిష్టస్య లక్షణయా లాభసంభవాత్ పంకజభాగస్య తత్ర శక్తిః కల్పితా ప్రకారాంతరాలభ్యత్వేన శక్తి క
ర్తృత్వమిత్యుక్తత్వాత్ కుతి తత్ర గమ్యత్వమాది వక్తా పదార్థయోరపి కర్తృత్వస్య ప్రత్యయార్థత్వాత్ ప్రయత్నస్య సంభ
వితత్వాత్ తథా వ్యవయవానాం శక్తిరప్రయోజనత్వాత్ తథైవ నిరాకాంక్షతయా భిన్నవిధాభిధయా వాక్యాయాః । పంకజపదత్త
త్వాదితః పద్మపదస్య తాత్పర్యవిషయార్థం అవశ్యం పద్మత్వాదివిశిష్టే పంకజాదిభాగస్య యోగరూఢిరేవ ఇతరథా ప్ర
కృత్యర్థాంశోపస్థిత ప్రత్యయార్థాన్వయ పదార్థాంశం తత్ర నాన్వయస్య వ్యుత్పన్నతయా తత్ప్రత్యయోపస్థాపితస్య
పద్మస్యోపస్థిత్యాదినా సమాన్వయానుపపత్తేః అతఏవ పరంపరాదిపదానాం ప్రయోగ తచ్ఛక్తిరపేక్ష్యతే పంకజపదస్త్వ
దితో జాత్యాదికర్తారాపన్నత్వాత్ కారకాంతరాన్వయబోధః ప్రత్యయస్యార్థాన్వయస్య సాకాంక్షత్వమితి తాత్పర్యం తత్త్వాది
తి వక్ష్యతే ॥ శ్రీ న ప్రకారాంతర సాకారకత్వ సక్తిరానాం కరణాదిప్రత్యేకపదార్థానాం ఏవ తత్ర పదార్థాన్వయకత్వసంభ

ద్యుక్త
వ్యుత్పత్తి

నాద్యకారకవాదిసముదాయస్యాపి తత్ర దర్శనాత్ శక్తివిగ్రహవ్యక్తతాదిప్రత్యేకవాద్యస్య శక్తిగ్రహః । విగాహాదిరకాదిశక్త్యా దృష్టా
నాదేశబ్దవాచ్యం తత్ర సముదాయే శక్తిరితి చేత్ప్రకృతే సమానం । శాబ్దప్రత్యయసామాన్యస్య ప్రత్యక్షేణ ప్రవృత్తిమత్త్వాత్ప్రత్యయ
ఖలం కఖాదిసముదాయానాం ప్రత్యక్షేణ బోధకత్వస్య సకలసిద్ధత్వాత్ । చైవం చిత్రగుః ఇత్యాదౌ నవి తత్ర గోస్వామ్యాదౌ స
సముదాయస్య శక్తిప్రసంగః । సమాసస్య సాపేక్షత్వాదితి వాచ్యం । అప్రకృతానాం యప్రవృత్తిగ్రస్యప్రసంగః । తత్ర తావత్ దాన
ద్విగమేకానయనానాం ప్రవృత్తిరసాపేక్షాయాం తత్ర తావేవ తథా విధా దర్శనాత్ కర్తవ్యేతి తస్య పక్షత్రయానాం తావదితి । స
కాదిపదేభ్యః । కేవలస్య పదస్యాగాదస్య శక్తస్య అస్యాపి ద్రవ్యాదాసాం ధనాతాం ప్రశాంతానాం మితః । సాధనం ప్ర
త్యేకయోగేన కల్ప్యతే పరం తు శక్త్యర్థగతిస్తు యోగార్థస్య బోధం ప్రతి కారణత్వం । ప్రతిబంధకత్వం తేన శాంతే
రప్రతిసంధానదశాయాం యత్ర యావత్కైపం శశం నయము దధి త్యాదౌ పంకజ । సత్యార్థాదినా నైకదాది రకగజః । తథాచ
నయనశక్తేర్నాప్యసాం సముదాయశక్త్యైకభూతేనా పంకజయుక్తం సమిత్యాదౌ పద్మత్వప్రకారకశాబ్దబోధః । అతఏవ
చతైలపదం యోగేన తిలప్రభవరూపార్థవిలక్షణార్థప్రవణ యోగరూఢితం సర్వాం బోధయత్యశక్తపలితైలంప్ర
మిత్యాదౌ చ శక్తైవ ప్రత్యేకస్య బోధకత్వం తిలారూపస్తానాం తత్ర సముదాయస్య శక్యత్వార్థస్య యోగార్థస్య చ శక్త్యా రూఢే వి
నా ఇత్యాదౌ వదంతి కైచిత్ కైయటమతే తు దిష్టేతి ॥ శబ్దశక్తి ప్రకాశికాయాం సముదాయ యోగరూఢశక్తప్రతిపాదకశక్తిప్రతిసం
ధానస్యాపి । యత్రాపి పద్మాదౌ పంకజాతత్వే యోగార్థ పదార్థప్రతిపంకజపదం పద్మశక్తమిత్యేవం రూఢిజ్ఞానే
స్యాదితి । తాత్పర్యసత్త్వే పంకజపదమజాదిశక్తిభ్యః । తాత్పర్యేణ । నాకైరపాదే రకగమాత్ గాదిపంకజపద

[illegible]

జన్యతావచ్ఛేదకం ప్రత్యేకపదార్థవిషయత్వం శాబ్దజ్ఞానే [illegible] సముదాయ [illegible] యోగ్యతా [illegible]
పంకజపదాత్ [illegible] సముదాయ [illegible] పంకజపద [illegible]
[illegible] ప్రత్యేక [illegible] శాబ్దజ్ఞానే ప్రతిబంధ [illegible] సముదాయ [illegible] శాబ్ద [illegible]
[illegible] సముదాయ [illegible] శాబ్ద [illegible] తాత్పర్య [illegible]
తాత్పర్య [illegible] విశేష్యతా [illegible] సముదాయ [illegible]
[illegible] సముదాయ [illegible] సముదాయ [illegible] ప్రతిబధ్య [illegible] విశేషణ [illegible]
[illegible] ప్రతిబంధ [illegible]
[illegible] సముదాయ [illegible] శాబ్దజ్ఞానస్య [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] శాబ్దజ్ఞానస్య [illegible] తాత్పర్య [illegible] సముదాయ [illegible] ప్రత్యేక [illegible]
[illegible] పంకజాతం [illegible]
[illegible] సముదాయ [illegible] ప్రతిబధ్య [illegible]

త్మో విశేషణయోః । తద్వృత్తి కర్తృత్వం చేతి తద్విషయితా వ్యాప్తవిషయతానతిరిక్తం । తదవచ్ఛేదక ఇవ తత్ర వ్యవిశిష్టం ॥
యత్తు ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యం చ పదార్థసంకల్ప కర్తృత్వ అన్యయబోధం ప్రతిపన్నత్వం హేతుః । తత్ర కాంయనాన్యవిశిష్ట
త్వం । తదవచ్ఛేదకత్వం హా । కాకనాస్తి తు సమవాయః । స్వత్వం వా ప్రత్యాసత్తి రిత్యేతావతైవ తథాప్యర్థవ్యాపకత్వం
సమవాయేన తద్వృత్తి సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా యాం వ్యాప్తావః । పక్షత్వం ప్రయోజకత్వాది
రితి ప్రాప్తి ప్రకారకసంబంధ ఏవ పయస్సా ఇతి । తత్త్వం । పక్షగృహీతశక్తి స్వాపి ప్రసంగః సంకల్ప కర్తృత్వ
మాదాయ కర్తృత్వం సమవాయ వ్యవహారప్రసంగాత్ । సిద్ధం పత్తిః । అనుభవవిరోధాత్ । యదా తు జ్ఞాన ప్రకారకమేవ
నార్థక్యం ప్రతిపత్తి ర్హేతు పక్షత్వసంబంధ తత్ర । తథాపి సమవాయ వృత్తి తదవచ్ఛేదక ప్రకారకత్వం
కార్యతావచ్ఛేదక తదవచ్ఛిన్న స్వసంబంధ వృత్తిమత్వం సమవాయేన తత్త్వ । తదాతిజ్ఞాన సమవాయ కారకతా వృ
త్తిత్వం ప్రతిబంధకత్వం తత్త్వం తదప్రత్యక్షత్వాత్ । తథాపి అతిప్రసంగాత్ । యద్యపి సంకల్పకర్తృత్వ సంబంధాది
దానాం శక్తిసంబంధ సంకల్పమవాప్తం తాదృశ్యం సంబంధః । పరంతు పక్షత్వమాత్రం యోగార్థక యోగ్యతా యోగ సంబంధ
తత్ప్రకారకబోధ సామాన్యం ప్రతి ప్రత్యక్షత్వాదిజ్ఞానాశ్రయత్వం తేన విరోధాద్ తథాపి పక్షాద్యప్రకారకత్వం
జ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకాభావ ప్రతిష్ఠాత్ । అతో యోగార్థం నాస్తి త్యాతి యది ప్రసారాది శబ్దార్థలక్షణా బహు తత్వాది
తం యోగార్థం పరిత్యజ్య తత్రైవార్థాది కేవల ప్రకారేణాకృతం తత్ప్రకారాద్య పరంపరాత్ । యద్యపి శక్యం బహు యమత్తే ॥

యాం ప్రత్తిరభకా తాస్య దాసై యసత్రాప పాంతి తాం బకాం తాస్య దా తా తత్త్రైవ యత్ర యాం త్రివిరోం [illegible] పంకజం పస్సా
డె పద్మ [illegible] యయ శి ప్రరక్షత్ తి। తడెత త్వాక్యక తరాం పత పంకజ పస్త్రా త్యాదితః పంకజాతం పద్మం [illegible]
ద్యుంభ రస్య త్యా యమిం పాం స్నాది సకల తంత్ర సిద్ధ్యై [illegible] నాం [illegible] అగాడె యం। అగ్ర [illegible]
అర యయ వశక్త్రైరవి ప్రతి వ ధృ తా యాం పత్ర వెన్నా పత్తిః। లాపు [illegible] పంకజాత త్ప్ర [illegible] స్వాహ్యం ప్ర
త్యేవ రూత్తి [illegible] ప్రతి బం ధక త్వస్య సువచ తాం [illegible] తంత్ర [illegible] పస్త్రా త్యాదితొం [illegible]
[illegible] బ్రిన్ట్ల [illegible] తం పద్మ [illegible] ప్రతియా తా [illegible] తంత్ర [illegible] సహాం విభక్తి
[illegible] యాం దితి [illegible] సవిభక్తి [illegible] తరాం [illegible] ప్రత్తి [illegible] విభక్తి [illegible]
[illegible] తంత్ర తాయాం [illegible] దితి। యద్యదా [illegible] శ్రుతం [illegible] సం ౧ [illegible] ప్రవృత్తి॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]

శాఖాపాదాదివంటయాత్ర యోగరూఢిలక్షణార్థమోస్త్రీ త్వయా ద్వృత్రరూఢిత్వాత్ సమదక్షాగాదాభ్యాం ప్రభవాలక్ష్య
యుధ్ధం తత్ర యోగార్థ వుయాకరయాం వంక జాతిత్వాత్ సముదాయశక్త్యుపపత్తేః స్థలకమల
స్యపి పంకజత్వే తిమితిర్థాభిధానం వక్తుం శక్యత ఇతి రూఢ్యర్థేన వృత్రయా యత్రయదాకాంక్షా ద్విత్వం యాత
త్రైవ తత్ర యోగార్థస్యాన్వయ ఏవ ఇతి కల్పితం యత్ర సముదాయశక్త్యుపస్థితేనాంతరవృత్త్యుపస్థాపిత
నాయత్ర ఘటాది ప్రసాంతరవృత్తిలక్షణార్థస్య యదాకాంక్షాదిక్రమ్యాది స్త్రైవ తత్ర తస్యాన్వయబోధ అన్య
వృత్తిసంభూత పాఠాది కళావతీ రూఢ్యర్థేచ్ఛేద్యోగార్థస్యాన్వయబోధ వ్యరాసాయామాద్యే యోగ
గాపహారి త్వప్రకారస్య రూఢ్యర్థకాంత్రే యోగార్థస్యాన్వయబోధ సామగ్రీ స్థలాభిప్రాయక ఇతిబో
త్రాస్తి కల్పితాం మతం॥ యోగరూఢం విశదయతి సామాన్యం తద్విశేషాంతర్భావితద్విశేషం భవతి యోగరూఢ
పదం తస్య సమాసత్వే వస్థితేః ప్రాగేవ యోగరూఢం। సామాన్యం సమాసత్వం। పంకజ సమాసాది। తద్వి
శేషం తం నామ దేవాది। పదం తస్య పంకజాది యోగరూఢస్య సామాన్యం వాంతర్భావ ఇతి సాధిత్వం
యౌగికరూఢాన్య లక్షయతి విశదయతి యోగలక్షణార్థ ... స్వయం ధర్మం నామ యౌగికం। సమాసస్థితా

త్వం భవకలం తం చేతి తత్రిద్ధా ॥౧౯॥ యత్స్థల స్యం తథా విష్ణ శబ్దానాం యోగలభ్యస్యైవ యౌగికార్థస్యోపయోగార్థం ప్ర
తిపాదనస్య ద్వేయ తాత్పర్యార్థ యోజనం। యోగరూఢం తు కల్పష్టపరాదివ ద్దం యోగార్థేనావచ్ఛిన్నస్య రూఢ్యర్థ
స్య బోధకం। రతు తస్మాత్ప్రస్య। తత్ప్రయోగాదికం॥ [struck through] ॥ త్రివిధం। సమాసః తద్ధితాత్ ఫలకం తం చేతి।
సర్వం చేదం రూఢ్యా వృత్తేర్విశేషణీయం। నాతః కల్పష్టసమాదౌ నానుపపాదం పంకజాదౌ యోగరూఢేరతి
ప్రసంగః। ప్రాతిపదికార్థస్య శాస్త్రత్వాదౌ శబ్దాదేః స్త్రీత్వాదౌ వృత్తే తాత్పర్యం నాపి యౌగికమేవ। అన్యథా తత్త్రి
త్వాదిరపి తత్తదర్థం రూఢమేవ నాపి యోగస్యాఖ్యాతం॥ యౌగికేషు సమాసం లక్షయతి యాదృశస్య పరస్య
స్యాత్ తస్య ద్విగుణార్థ యోగ్యా రూఢార్థస్య ధీహేతుః స సమాసస్త్వదర్థః॥౨౦॥ యాదృశార్థకస్య యత్పరా
నాకృత్యత్ర తత్ర స్వతలాదిం స్వార్థస్య యా రూఢార్థావచ్ఛిన్న విషయతా బాధహేతుః తాదృశం తదార్థం తద్ధి
విధార్థ సమాసః పావకాదికం పాకకర్తృకర్మకం నాకస్యపి స్వపదం కాలే గామలచ్చ తాదృశార్థక వృత్తి
కల్పనలవాక్యం। (ప్రకృత్యర్థావచ్ఛిన్న) ప్రత్యయార్థస్య అన్వయబోధకం ప్రతి అయోగ్యత్వం నా ప్రకృతి
నాకస్య స్వరూపత్వం నాక్యం। తేనోపనశాదౌ నాన్యత్ర [illegible]
ప్రసంగః। [illegible]

పఞ్చమ్యన్తతః పార్శ్వే ల్యపో వా ల్యప్ప్రత్యయాన్తో రాజ్ఞః పురుషత్వమిత్యాదితో రాజా । రాజపురుషశబ్దాత్ । ప్రతీయతే । తత్ర
రాజపురుషస్య భావః । తద్ధితాన్తాం ప్రకృత్యర్థాత్ ఇతరస్యార్థః । శబ్దార్థతా । రాజ్ఞః పురుష ఇత్యాది శబ్దప్రస
క్తం పాయమ్పాయమిత్యాది నామన్తర్భావస్య స్వార్థావచ్ఛిన్నస్వార్థత్వం తదా అర్థస్యైవ అన్యపదార్థః । తత్ర తత్
దిప్రత్యయార్థస్య ప్రసక్తియేత్యాశ్శ్లోక్తానామ్ సమర్థవిశేషో ల్యబాదికల్ప సంస్కారప్రయోగో జాతకానామః । విభక్తే స
మాసం షడ్విధః కర్మధారయాది ప్రభేదః యత్ర పూర్వపదసంజ్ఞా యస్తాం పాశ సప్తధా పుతః ॥ २०४ సమాసం
కుర్వన్ సమాసః కర్మధారయో ద్విగుతత్పురుషావ్యయీభావబహువ్రీహిద్వన్ద్వభేదాత్ షడ్విధః యత్ర
సంభవానాం విరక్తపూర్వపదసంజ్ఞకః సమాసోఽస్తి తే । సమాసః సమాసః సప్తవిధః । సంజ్ఞాశబ్దకర్మధారయాదివిధనా
రాద్యాం బహువ్రీహ్యాదిపదార్థా । తస్యైవ స్వార్థస్య ప్రాధాన్యతయా తద్విధపదాం తత్త్వమేవ సైతస్య
సమాసాన్తరాద్విశేషం । యయా దిషడ్విధః సప్తవిధో వా సమాస స్తదా స్వపంచవిధ తాత్పర్యః । ప్రామాణసంగతే
త్యత్ర స్త్రీ వియుపపాదయతి పూర్వాద్యపదార్థాన్ సమాస్యపదస్యార్థా కృతః పూః । ప్రాప్తే పంచవిధః ప్రాప్తః సమా
సాపాదతాధిభిః ॥ २०५ ॥ కశ్చిత్ సమాసః పూర్వపదార్థప్రధానః । యథా శ్రీకోత్తమ । యథా పూర్వపద
ప్రధాన అవ్యయీభావ । యథా ప్రాప్తజీవః । అర్ధపిప్పలీ పూర్వకాయాదికన్యాతత్పురుషః । యథా పాణ్యపక్షానాం

ద్వన్ద్వయోర్భావః పురుషసింహ ఇత్యాదికర్మధారయేఽపి కేచిదుత్తరపదార్థధర్మిణో విభాగేన తథైవ ఉభయపదప్రధానో
యథా రామలక్ష్మణౌ ఇతి కర్మణాం ప్రతియోగితాసంబన్ధేన తత్త్వాది కృత తత్పురుషః। పరస్పరాన్వయి నికరణామిత్యాది ప్రయోగేషు
ఉత్తరపదార్థస్య విశేష్యత్వాభావేఽపి బహువ్రీహౌ తత్పురుషాదౌ భవతి గర్భత్వాభావేన
తృతీయాదిత్వాత్ ప్రత్యయార్థత్వేన కర్మత్వేన పూర్వపదార్థధర్మిణో విశేష్యత్వాత్ పూర్వపదప్రధానో। యథా
రాజపురుషాది తత్పురుషః। నీలోత్పలాదిః కర్మధారయః। ద్విగోర్ద్వన్ద్వయోర్భావ త్రిపుత్రి
తస్య పదార్థధర్మిణో విశేష్యత్వాత్ ఉత్తరపదప్రధానో యథా ఇతరేతరద్వన్ద్వాః। ద్వన్ద్వస
త్రిం। కేచిత్ పూర్వోత్తరపదార్థధర్మిణో అజహదర్థత్వాత్ అన్యపదార్థప్రధానో। యథా బహు
వ్రీహిః। అతో యథా ద్వన్ద్వయోర్భావత్వం తదేవం పఞ్చభేదానాం వ్యాపకం పఞ్చవిధత్వం ప్రాప్తౌ
తత్వావిధః। ఇత్యాదిత్యాదిరూపేణ సమాసస్య ద్వివిధత్వమస్మిన్। అత ఉక్తం యథా దిత్యాది। విభక్తి
ప్రత్యయాన్తానాం తత్పురుషః పూర్వపదార్థస్యాపి ధర్మాధర్మవిశిష్టత్వేన సమాసనామ ఇతి ప్రవృత్త
సత్తాప్రభృతిరాసన్నాదిః। కృష్ణస్య సర్పోఽలఙ్కారో యథా। నిత్యసమాసః। యథా కృష్ణ
సమాసప్రవృత్తికాలసమాదిః। కృష్ణః సర్పో ఇతి ఇయం సమాసత్వాదిత్యత్ర లక్ష్యవైశిష్ట్యాదేర

గ్రహణా యజ్ఞవ్యస్యపేక్షాయాః సోఽప్యస్త్యేవ । యథా రాజపురుషప్పాదస్యాం యాదిః తల్లక్ష్యధర్మస్య రాజ్ఞః
పురుషః పూర్వః సా యదన్వేత్యాది వాక్యాదభ్రాంతితః । సమర్థదావిశేష లక్ష్మైత్ర ఇత్యాదికసమర్థాధికారేఽస్మి
వృత్త్యేవ సమాసః । సమర్థం తి వాణి త్యాది విగ్రహస్య వాక్యాదే సమర్థదా దివిదై యత్ర బోధా జనక
త్వేన సమర్థదభిన్న వాక్యాదాపేక తాపేది బోధకత్వమాదాయైవ తద ధర్మప్రకారక తాపత్తేః సమర్థమితి వా
మిత్యాది వాకస్యైవ తత్ర విగ్రహత్వసంభవాన్న విగ్రహ ఏవ సమాస లక్ష్యధర్మస్య బోధకత్వే తత్రేం
క తేన సమాస విగ్రహవాదే ధర్మస్య విగ్రహవాలభ్య యోలింగసంఖ్యయో వ్యంజకత్వే ద్రఘో ఆర్ణగా స్మాయసః
సమాసాం బోధకతాపత్తేః అత ఏవ యత్ర సమాసేన తయోర్వ్యంజకసద్భావః తత్రాపి నగమోఽపి । యద్వారాజపతి
చిత్రగుర్ధగః బ్రాహ్మణీ సాపురుష ఇత్యాదౌ స్త్రీత్వస్య స్త్రీప్రత్యయత్తి సాదాదే శ్చ మోస్త్ర దక్షిణ్యం
జనకమోః సత్త్వాపత్తేః యథా పాశలాకా పరిభ్రు యయ యయువయోవానస్య ... త్వమిత్యాదావేకత్వాదేః ।
అత్రస్థలాకే తోరేకత్వమేవావ్యయీభావస్య యఃషష్ఠదస్సదాః ద్విత్వమేవ యయువాదావేకస్యబ్రాహ్మణా
నాం బహుత్వమేవ సమాసార్థం వృత్తివిధానాత్ । తదుక్తం మధ్యే యుక్తిః సంఖ్యాతు వ్యంజనాభావాదర్థ
త్స్త్రాంతరాదివత్ । యత్ర త్వవ్యంజకం నాస్తి తత్ర సంఖ్యాప్రకారకత్వే । కలాకా పరిమాణస్య త్వాత్సర్వకాయో

అష్టాధ్యాయి
శబ్దకౌస్తుభం
౨౬

ద్యాపి పుంవత్ । పూర్వాపరాధరోత్తరమేకదేశినైకాధికరణే । తత్పురుషం తత్రాస్త్రైవాయమితి తత్పురుషస్య ప్రవృత్తిస్తావలోసరభజాతా
కంఠేకాలాదౌ బాహుల్కే సమాసే సువః సంఖ్యావ్యయాదేర్బహువ్రీహిః తత్ర వ్యంజక సుపః సత్త్వేలిసంఖ్యాయకు ద్యుత ఇతి తస
మాస శక్తిరాదిగోపాంతేంబలాః సమాసేషు కర్మధా [illegible] రయం లక్షయతి క్రమికం యద్యాపయానివేశాదౌ
అగ్న్యాధ్యానమోచకం । తదాత్మ్యేనభవేదేషః సమాసః కర్మధారయః ॥౨౩॥ క్రమికం యద్వానుత్వయం తథాంశేకస్య
గామేవదేగ ప్రవిశతి తాదాత్మ్యేనాపర గామేవకకస్యాద్యయమేవం ప్రతిసమర్థనా తాదృశం నాశృయాం కర్మ
ధారయః । నీలోత్పలమిత్యాదౌ ఉత్పలాదిపదస్యేకలాదిపదార్థస్యతాదాత్మ్యేనాన్వయః తథా పురుషసింహస్య ఇత్యా
దావపి పురుషాదౌ ఉత్తరపదలక్ష్య స్వజ్ఞం తద్విదిస ర్పుశస్య పురుషసింహ ఇవేత్యాది విగ్రహే ప్రాప్తేపమేయస్య
సమానైరితి కర్మధారయశాసనాది కుంభస్య సమీపమిత్యాదౌ పూర్వపదస్యోపసంఖ్యానేనతాదాత్మ్యేనాన్వయాభావా
త్ । ప్రబలసమాప్తవృత్తివాదేః సంగ్రహాయ నా మపదస్యధాతు భిన్నప [illegible] లక్షకతాపత్తేః సాధ్యకర్త్వసామర్థ్య
రత్వేఖర్వృత్యభావాత్ । నీలమపుత్పలమిత్యాదౌ తు సమానవిభక్తికం నామద్వయం స్వార్థయోరభేదాన్వయం బోధయ
దపి లక్ష్మికం । విశేష్యపరత్వనామనాయది చ తాదాత్మ్యేన నీలాదినామార్థస్యాన్వయబుద్ధౌ నీలాదినామోత్తరనామోపస్థా
ప్యత్వం తంత్రమతం । తత్రాభేదసంబంధేన నీలాదేరన్వయః । పరంతు విశేషణవిశేష్యోపస్థాపితే తాదాత్మ్యేనాద్వయాత్త్వ

ర్లఘుత్వ ప్రయోజనాభావాచ్చలక్షణాన్తరమాహ తేనేత్యాదినా । తేన వ్యపదేశస్య మాత్రకేణాస్మై పైస్నిపేత పశ్చిమలసతాదాత్మ్యేనా
ప్యాయాత్ర స్వభావః । స్నాతకం పంచతి ధాతోర్దశం ప్రత్యయాదయ ఇత్యాదావపి ప్రాసాదే దర్శ్యత్వ ప్యద్వేనాదాత్మ్యేనాన్వయః । కిం
తు వ్యక్తి తాం ద్వేధా తాదాత్మ్యే ఏకా దైయత్వే ఇత్యాదికం విభావ్యతే । తదాత్ర మనస్య పదాదౌ యథైవ । శాఖవృక్షాః ఇ
త్యాది కస్తు తత్పురుషో ఽప్యుక్తో ఽపి పూర్వపదలక్షితత్వ స్వరాభిసంబంధః । తాదాత్మ్యేనాన్వయబోధకః । స ఏవ
సవిశ్రవాణాస్తు లాఘవస్య ప్రకారతైః । పరం తురాబసంబంధ స్పష్ట అతఏవ రాజపురుష ఇత్యాదౌ పూర్వపద
సప్తమ్యాదిసంబంధైల త్రైతి పునః స్వయుక్తం వలసంగచ్ఛతే । యథా వరాభ్యాం ద్విధా వైరదేనాన్వయెంఖ చత్రుతిస్తథా
అపరిష్కారద్వయత్వాతే । కించి ద్విష్టసంబంధాన్తరమప్రస్తావేనాతాదాత్మ్యేనాన్వయబోధకస్య యుక్త ఇత్యుక్తా ఇతి స్యాత్ । తైత్తై
రధవపంచప్రూపితాదిఘ్నా । ఘాటస్యం నష్టత ఇత్యాదిష్వపి యథా ప్యతయా దర్శనా న్యాయాదిబోధకానాం వ్యయా
ఖ్యాతే పాంతి వ్యాప్తిః । తదస్య ప్రాపి విశేషణే యత్నేన అత్రపదాంతపశ్చాత్ స్యాత్స్వాస్త్యారా వర్ణారూప ఇత్యాద్యప్రయో
గాద్విశేషణవిశేష్య యోర్యత్ర మధ్యస్తాదాత్మ్యేన స్వభావతః । తత్త్రైవ కర్మధారయః సాధుః ప్రమేయో ద్యూనాల
ఇత్యాదౌ తురగస్య శరీరం నాతేతః శిరఇత్యాదావిన తాదాత్మ్యసంబంధేనావిశేషస్తత్పురుష ఏవేతి వృద్ధాః ।
వంధతరు విశ్వంభరి వర్ణసంతప్య యథా ఇత్యాదిప్రయోగస్య ప్రమాణతా విశేష్యస్యైవ విశేషణాన్వయిత్వాదిత్యే ।

కరణకారకయో స్తంత్రం । కర్తృ విశేషణాన్వయి తద్వ్యభిచారిత్వం । వ్యవహారే తు ఇత్యత్ర వ్యత్రమత్వం । నిత్యజ్ఞానాదిమ
త్వం । కిం తు ప్రధానవిధురత్వం । అత ఏవ తత్ర ప్రకృతషష్ఠ్యేవ ప్రయుజ్యతే స్వ వ్యవహారకత్వాత్ । అత్ర ప్రకృత ఇత్యపి కర్మ
ధారయః । సాధ్యమితి తు ... । తదాద్యుత్తరపదకః । కర్మధారయః । ప్రాయశో నేష్యతే । శిలతదస్త్రత్వాది తాపాత్
ఖిలాత్మలాదౌ అస్తిత్వాదిరప్రతీతేః । ... రూపయుద్ధ్వాభ్యాం రత్నపరామృష్టద్వాభ్యాం వ్యధాయి । యత్ర స ఆసాద్యః రమ
తద్రూపవిశ్రుత ఇత్యాదిప్రయోగాః క్వాపి విష్యతే విప్రయుక్తం తు అమరకందరా । పరమస ఇత్యాద్యద్విరూప రమసః
పరమతావిద్యాది । తత్త్వరూపే ప్యతేర్ వ్యాపృతః । కురు విశేష్యతయా నామధేయప్రకారక అన్వయబుద్ధిమాత్రం ప్ర
త్యయ నామోత్తర విభక్త్యుపస్థాప్యత్వం తంత్రం । కర్తృ తాదాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్న తత్ప్రకారతా కాన్వయబుద్ధౌ నా
రవాత్ । అతో నామార్థయో రభేదాన్వయో కర్మధారయ సంభవాన్ నామార్థ యోగిరః సమానాధికరణః । కింతు
లాక్షల త్వాది విశిష్ట రూపేణ ఏవ । తదుక్తం భర్తృహరిణా । అభిధా ప్రత్యయా యాన్తి విభక్తాః । ప్రతిపత్తౌ । కర్తాం
తరత్వాది దత్వం తద్విదా నాకస్య సమాస యోగితి । నైయాయిక ర కారా । తద్వదం । కిలాత్మలమిత్యాత్ సముదాయోకాత్మ
ప్రతిసంధానే కిం జిత్ప్రత్యయ పదాద్వాగస్తిత్వాత యోస్త్రీ దాత్త్రయ కార్యయబోధ సాధ్య ఇత్యేకత్వే కరావ
స్వపరాణికత్వాత్ । అన్యథానామార్థస్య అన్వయబోధ సామాన్యం ప్రత్యేవ నామోత్తర నామోపస్థాప్యత్వం

౭౦

తత్ప్రమేయత్వే కేవలాన్వయిత్వాదౌ సామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తేః । పరం తు సుబంతత్వాద్యవచ్ఛిన్నలక్షణ
కరణత్వాదౌ ఆకాశత్వాదౌ తద్వినిర్గతాభావే । సప్రసజ్య శక్తిత్వే కేవలాన్వయిత్వం పక్షవిశిష్టత్వాదౌ అవచ్ఛేదకత్వాదౌ
వృత్తిత్వాదౌ అవ్యాప్తి దోషాదికం తత్రైవ వ్యాప్యమితి న్యాయేన కేవలత్వ వ్యావృత్తత్వ సత్తాదావవ్యాప్తేః అవ్యాప్యత్వ అవచ్ఛేదకత్వ
సామానాధికరణ్యవిశేష్యతాకత్వం తదవచ్ఛేదకత్వ విధేయతాకత్వం విషయతావచ్ఛేదకతాకత్వ ప్రకారత్వం । తత్ర తత్త్వం
విధేయత్వం తద్విషయతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నప్రకారత్వం ప్రకారతాప్రయోజకత్వే తద్వ్యతిరేకత్వ సమానాధికరణత్వాదౌ
కరణత్వాదౌ పదార్థతావచ్ఛేదకత్వే విధేయ ఇతి । తత్ర వ్యభిచారః । కేవలం పక్షం ప్రమాత్వం యత్ర తద్వైశిష్ట్య
లక్షితత్వం సకలధర్మాదిభిః అయుక్తం కేవలం పక్షం పక్షత్వమిత్యుక్తే కేవలపక్షత్వం వ్యాప్యమిత్యాదికం
సాధారణత్వం ప్రత్యక్షమితి న్యాయేన కేవలపక్షత్వం పక్షత్వం పక్షధర్మతావచ్ఛేదకః । తద్వ్యాప్య
ఇతి పక్షవ్యావృత్తిధర్మత్వం ప్రకృతే తత్సాధ్యం తాదృశం సాధనత్వం సత్త్వవిశిష్టం పక్షప్రకారకత్వం
సాధ్యం పక్షవ్యాప్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకం ప్రత్యక్షవిషయతాకం బాధకం ప్రతిబంధకత్వం సమానాధికరణం
తదవచ్ఛిన్నత్వం ప్రత్యక్షసామానాధికరణ్యే కేవలపక్షత్వం తదవచ్ఛిన్న కేవలపక్షత్వం తదవచ్ఛిన్నత్వమిత్యాదౌ కేవలత్వ
లం పక్షత్వం పరస్పరమిత్యాకారక ఏవ అపి కేవలం పక్షం తయోరపి పక్షత్వం తద్వ్యాప్యమిత్యాకారకః । అత

ఎవత్వం ద్విత్వ రస్య ప్రత్యయాభ్యాం సంబంధసామాన్యార్థం న లోప ఇతి చేత్ అత్రోచ్యతే ఇత్యాదికమేవ తత్ర విగ్రహం దర్శయంతి । గతౌ
నలంపతయ తదు త్వలం ఇత్యాదికం । పలస్యాం అధికరణ మిత్యాది విగ్రహే పఠ్యా అధికరణ మిత్యాదికస్య ఉద్యమ పద ప్రధా
నస్త తత్పురుషో బహువ్రీహి ... అర్థః । తత్ర వ్యాఖ్యాన మిత్యాదికస్య అధికరణమితి సంప్రదాయవిదః । ప్యాదితత
నా సమాసః సముదాయ ... ప్రత్యయాపత్తి ... యాః సర్వ ... మితి ... ప్రమాణ తాత్పర్యానుమితా యాః । న
తెలుగు ... : ... ద్విశత్వే తత్ర పదార్థాంతరస్య ... గగనం సమవేతమ
త్యాదౌ ... విశేషణం ... పత్ర్య వ్యాప్తి ... ప్రత్యక్షం ... త్యాదౌ పక్షే ... దా న
స్వద్యర్థాదౌ ... ప్రవత్తాప్రవృత్తి ... యథా ... అభిప్రాయాద్ ... ఇత్యాదికం ఆహ ... తత్ర
తద్భావ ... ప్రభృతేః పదార్థత్వాదితి ... సంబంధస్య ... సాభ్యాం
ధరాం ... ప్రత్యయం ... ప్రత్యయస్య ... అతఎవ వైరూప్య ...
... తత్ర ... ఇత్యాదౌ ... పదస్య వృత్త్యైకదేశత్వేన ... సంబంధస్య ... వృత్తియా
దర్శనాత్ ... సమానాధికరణ ... ప్రత్యయాంతరస్యాపి వృత్తిత్వాపత్తి స్యాతా
యాః సతతం యుక్తా ... యత్ర ... పదార్థైక ... వృత్తేః ... ఇత్యాదికమిత్యాదౌ ...

పరిష్కృతాదేః తాదాత్మ్యస్య ప్రత్యక్షత్వే సంపదాదేః సహాధ్యాయాదిభేదకత్వాయాం రసాయనస్య । అత ఏవ ప్రతియోగిప
దార్థస్య ద్రవ్యస్య త్వాశ్రయతాదవి । వృత్తిశక్త్యైకదేశాన్తర్గతస్యాప్యస్య ఇష్యత ఇత్యపి ప్రాచాం మతం । ప ర . తి । శీలనస్య చ తా
లవిభాగో క్షం సుఖసాం వక్ష్యతే । నవైం త్రుత్వే యోగార్థ మిత్యస్య యోగప్రయోజ్యత్వ ధర్మః సమానాధికరణత్వే
అన్వతః । యుక్తి రాశ్రిత సూ యోగాదివత్తిం యాం . తి పారదః । తేషాం తత్త్రిపక్షత్రయాప్యం తదాపాదక త్రియతి వచనం తు
రసవాలం । సమూలత్వేతు యుక్తిరాశాగత సూయగాద్వైప్యవసా త్వహ్యాపాస్తం విస్తరః ॥ వ్యాఖ్యాలక్షణమితి సంఖ్యాశబ్దయు
తం . నాగత దలత్వాదర్గాభో ధర్మః । అత్రైవేద్వేయ తాదృగ్విశిష్టగుణ్ణి విశేషణతః ॥ ౭౮ ॥ సంఖ్యావాచకశబ్ద శక్తే యత్ప్రదా త్త్రర
త్ప్రవిశిష్టం యుక్త్వాపాద్య దర్శనాదికం తాదాత్మ్య తదలత్వార్థస్య అన్వయబోధః । ప్రతిసమర్థం తన్మాత్రేణ రతా స్పష్టం
తస్మాత్ తదలత్వార్థాభిన్నస్యార్థాన్వయి అవ్యయం । త్రికత్రి త్రిభువనపతయః పతయః పంచవర్షం వాక్య త
పత్రే రసస్త వదార్థస్తిరి అష్టాంగ అష్టవసు రవరప రవర్త్రతం దశమూల విశారదత్వం । ఏకాదశేంద్రియ దశ
కాతిత్యాదిరస్తు రసాధారయః । [illegible] యాన్యత్ర వ్యాప్యత్వ భిన్నైకార్థకతయా రస్మాదిదాలత్వార్థస్య బోధకః
త్రికము ప్రభృతి ప్రయత్నాదివస్తు సంస్కారస్యోత్పత్తిః । పంచపూర్ణత్వాదాతు పూలన పంచవర్త్రైరూపాలవిశేషితా
త్ప్రయోగం । రతవిశేషరూపే త్వాపి । అతఏవ రాం బ్రహ్మ యాగాదికం . స్వల్పం . గం . చీ యాగాదివ యత్ర సాణి పంచభూ
లం తదుభయం దశమూల వసు శాతాత్ప్రత్యేక మిత్యాదికస్తు తాత్పర్యం ప్రోక్తం సన్నివేశః ప్రయోగః । రసాగంతా

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రత్తి[illegible]
[illegible] సప్తపద [illegible] తస్య ద్విగు [illegible]
[illegible] సంజ్ఞాయాం । [illegible]
[illegible] ద్విగుః । త్రివిధః తద్ధితార్థోత్తరపద సమాహారభేదాత్ । త
త్ర తద్ధితార్థే ద్విగుః । [illegible] తద్ధితార్థే [illegible] ద్విగు [illegible] । తద్ధితార్థే [illegible]
[illegible] ద్విగుః [illegible] తద్ధితార్థే [illegible] తద్ధితార్థే ద్విగుః ।
ద్విగు [illegible] తస్య [illegible]
[illegible] తస్య ద్విగు [illegible]
[illegible] పంచభిః

తసాత్త్వై సంస్కృత స్యాభావాత్ యత్తస్యైవ తగాది తద్ధిత స్యశ్రేతాద్యభావాయ సత్వేభావ ఇతి స్పష్టతాం తత్రైవ।
ద్విక్రప్రయోగశ్చ ద్విగోరం తిర సాక్షే ద్వైక్రీతాది రూపః అభోగాలక్షతె యత్ర యస్మిన్ సాది రప్యపేక్ష్యతే అతః
తద్ధితార్థగాలక్షణే స్యాంత్వనావసగాద్విగుశేవ తద్ధితార్థాద్విగు రితి భణితి భాష్యపరం తదయుక్తం। అసన
వగత తాచ్ఛాస్యం పపూరిఖతాద్యావనానాం। పురుషాణాం అపత్యస్య సం సగరగాత్వావనాది తాశాప।
పాణానాం గజానాం భగతపూజాయావృత్తిద్ధితేనైవ స్యార్థత్వార్థసప్రష్టతే తు రూప స్థాపనాద్విస్యా భావ
ద్రంపశు దత్తాదౌ ఉత్తరపదస్య శక్తి విరహే నాస్త్రీతాద్యర్థాలక్షణికత్వ యోగాభ్యా ఉత్తరపద ద్విగుంల
క్షయతి స్యాంత దినాభ్యాం శబ్దాభ్యాం శబ్దాంతర సమాసగః। యో ద్విగుః శాఖ్షికే రుక్తః సఉత్తరపద ద్విగు ఃపతి
యో ద్విగుః స్యఘు లకీనాం శ్వాం సకం సాకాం త్రునావరుం తరేనా సమాస స్యాం తగతః సఉత్తరపద ద్వి
గుః। యథా పంచగావ్యో ధనస్యేత్యాది విగ్రహే పంచగవ ధనః పురుష ఇత్యాదౌ బహువ్రీహ్యాది ఇవిష్టః।
పంచనావిః। సమాహారద్విగు లక్షయతి స్యాదాన్యత సమాహారలక్షణ స్యాంత్య శబ్దః। అభ్యాభ్యామితరః
కిం వా సమాహార ద్విగు ద్విగుః ॥౨౨॥ స్యాత్ స్యాత్ సమాహార లక్షణా యది యాంత్య శబ్దః।
సద్విగుః। సమాహార ద్విగుః। పంచపూలీ తత్ర ప్రయోగ లభ్యానాం పంచానాం ద్విపూలానాం సమాహారః।

ఆరాధనక్రమ
శబ్దపుస్త
౨౦

పరస్య ఘాలశక్త్యే లత్వాల్ల ॥ అత్ర తత్ర భిసా: । శక్తి: । ప్రత్యల క్షేశక్త్య యోగాతి । అత ఏవ లక్షణాయా । తస్య సంబంధస్య
వలత్రిహా త్రి వాత్యేత దసంఖ్యాతి యా [illegible] । దివసం చ ఘాతి త్వత: పంచానాం పూలానా మేవ భోధ: । అత తత్ర
[illegible] అత ఏవ సంబంధ ఘాతీం శక్తి త్వాదిక: ప్రయోగ: ప్రమాణం । అన్యధా సమయాపత్త్యేకం సమానాధికరణ్య విదార్య
సంఖ్యా తద యోగ్య త్వాదత్ర: । ఘాలాదె [illegible] ఏకవచనం । తాభ్యాం ద్వాభ్యాం । దాతాదె [illegible]
[illegible] తస్మిన్ । యత్ర వృత్తౌ [illegible] స్వార్థ [illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] సమాసాం త్యాగా [illegible] తద్ధితా నామితి వాచ్యం । సమానాధికరణ సంజ్ఞ [illegible] త్వం త్యస్య [illegible]
త్యయస్య [illegible] ప్రయోగా [illegible] త్వ [illegible] యా: । [illegible] తాదా
[illegible] త్ర [illegible] త్వాద్ యోగాదితి సూత్ర [illegible] తి । తదా [illegible]
తద్ధితా [illegible] ద్విగు [illegible] ద్విగు [illegible] సమాహార: ద్విగు [illegible] । ఏవం చ ద్విగు: [illegible]
[illegible] తత్పురుషం లక్షయతి [illegible] యత యత [illegible]
[illegible] య: సమాస [illegible] తత్ర సత తత్పురుష [illegible] । [illegible] విశిష్టస్య యత [illegible]
[illegible] ప్రతి య: సమాస: స్వరూప యోగ్య: । [illegible] తత్పురుష: । [illegible]
[illegible]

[illegible] తత్పురుషః [illegible]
[illegible] క్రియావిశేషణ [illegible]
[illegible]
[illegible] తత్ర తత్పురుషః [illegible] క్రియావిశేష
[illegible]
[illegible] తత్పురుష [illegible] ద్వితీయా [illegible]
[illegible] ద్వితీయా [illegible]
[illegible] ద్వితీయా [illegible]
[illegible] ద్వితీయా తృతీయాది తత్పురుష [illegible] ద్వితీయా [illegible]
[illegible] ద్వితీయా [illegible]
[illegible]
[illegible] తత్పురుష [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ప్రత్యయాం । తాస్య తత్ర [illegible] ప్రత్యే [illegible] తత్ర [illegible]
[illegible] ఇత్యాదౌ [illegible] ప్రత్యే [illegible]
[illegible] ఇత్యాదౌ [illegible] ప్రత్యే [illegible]
[illegible] ప్రత్యయ [illegible] తత్ర [illegible] త్యాదౌ [illegible]
[illegible]
త్యాదౌ [illegible] ఇత్యాది [illegible]
[illegible] తత్ర [illegible]
[illegible] త్యాదౌ [illegible] ఇత్యాదౌ [illegible]
[illegible] ఇత్యాది [illegible] ఇత్యాది [illegible] ఇత్యాదౌ [illegible]
[illegible] ఇత్యాదౌ [illegible] ఇత్యాది [illegible]
[illegible] ఇత్యాదౌ [illegible] ఇత్యాదౌ [illegible]
త్యాదౌ [illegible] ఇత్యాదౌ [illegible] ఇత్యాదౌ [illegible]

[illegible]

అనుశాసనం (ఉ)
శబ్దప్రయోగ
౨

ప్రతిషేధార్థకే

నైరర్థక్యేనాతిష్ఠేత్ప్రతియోగిత్వాదిసంబంధైర్వృత్తిపౌనరుక్త్యదోషః తత్రత్య తత్పురుషే గాత్వాత్ ॥ పథ్యప్రాగ్భా
వనిత్యర్థప్రసజ్యప్రతిషేధాభావః ఏవమపి ప్రమాణాంతరగమ్యం వర్త్యతిత్వాదేవ తత్ర ప్రయోగః । తత్పు
రుషత్వాత్ సంగత్యా యథా దితి వ్యుత్పత్తిః ప్రసజ్యప్రతిషేధే ఇత్యాది స్తత్పురుష ఏవ సాధ్యర్థ వ్యాఖ్యా
నే తత్పురుషవిధి స్తదపవాద నత్వాత్ అత ఏవ వాదిత్వవిధి వాదిత్యాదికః నవనాన్తల్యాద్వా పుంసి ప్రయోగ
ఇతి తత్ర పక్షద్వయమ్ । యుజ్యతే చాత్ర శక్యత్వాత్ చేతనం దశ్యతే తాదృశం తథా స్త్రియాం మాతరం గమః ।
సైత్రాగ్రామగతస్త్రాః మైత్రం ననుయుతే తాదృశాం సంబంధాదేవ తాదృశ పదలక్షణత్వేన దేవదత్తస్య
జ్ఞాదేస్త్రాదాపత్తనుయోగేస్య ద్విత్వవిశేషయోః వృత్త్యాప్రాప్తపదాంతస్యాపిత స్యార్థస్య పరాంశుకరతాపత్తిరతా
విరహాన్నాః । హ్రస్వభావతయం పత్వం తస్యైవ హిత్వం ఖలం । లలాటమ్ ఇత్యాగః స్త్రాత్రూత్రాద్యర్థే ద్వైతత
దాగేనైవ తయోః పూర్వస్యపతిం యాచయిదితి వృత్తౌ పూర్వాదాం స్థపతివిధి వ్యుత్పత్త్యా తత్పురుషః । పరం
తు పూర్వస్థపతి ఇత్యర్థే కర్మధారయ ఏవేతి సిద్ధాంతం వ్యాఖ్యేయత తత్పురుషే ఇత్యాదియా తత్ర కర్మ
ధారయభిన్నాః । బహువ్రీహా పూర్వసంజ్ఞా అప్రాప్తవిధా ప్రయుక్తిః కల్ప్యతే । కల్ప్యతే పూర్వయా తత్ర

ధర్మయోరిత్యేవకిడిమోధాతస్తు సూత్రే సాధ్యయోర్వాపి తాదిశబ్దా తత్ర ధర్మయోరిత రాధర్మయోః ప్రకృత్యంతరాణాం
సూత్రసూత్రే ప్రకృతిరూపస్య లక్షణత్వాత్ యదిదం కర్మధారయ ఇవ తత్పురుషే లక్షణా తదా తత్పురుష
ఏవ తల్లాభతః ప్రకృతేః స్వార్థపరయా స్వరూపలక్షణయా అక్షరప్రవిభాగప్రయుక్తేర్లక్షణే చైవ విధిసంజ్ఞా
చ స్యాత్ కల్పత్వాదితి చేన్న తత్పురుషే లక్షణా పక్షేపి దివ్యాంతి కర్మధారయ ఏవ తత్ర ప్రయోగే తత్పు
రుషః స్వాదానాం స్వరూపతి శతిప్రత్యయాచ్చ స్వార్థస్యాపి పదాన్తరసంబంధవత్త్వే స్వరూపత్వే స్వపదస్వప్రస్య పర
సిద్ధత్వే తదనుసాధ్యా లక్షణాయాః సిద్ధత్వే తత్పుల్లా భయసాధ్య సంభవాత్ స్వార్థపదస్య పదత్వే పదం స్వ
ధారిసంబంధవత్త్వాయాః స్వరూపత్వాదిహేతోః రాకాంత్యః తధా పతిః రాకాంతః తావేవ తత్పురుషః సంజ్ఞావేలక్ష
ణా శక్తే స్వార్థేకతమోప ప్రాసోనాపి ప్రాప్తే అథ శాఖకం వినాయ వ్యాధావ త్రుతేనాస్తు ప్రత్యయో తత్పు
రుషాంతరవిషయో తత్పురుష విధయః కర్మధారయస్తు సమాసాంతరవ్యవధాన బలత్వమిత్యాది మీమాంసయా
తద్వత్ప్రతిపత్తేరిత్యపి కిం ప్రధానమః తత్పురుషాధ్యయనత్రైలంబకస్య ప్రాప్త్యాదిత్యాదిత్యపి వాక్యే ప్రవరితిర
ప సత్తప్రాప్యోర్తు నావన్ధ్వి పేశాం సమస్త పదానాం లాక్షణిక త్వాదేవ తత్తాదుష్కాలత్వం ఏకపద ప్రాప్త్రలక్ష
ఇ లక్షాణిశ్చేదయ బహుశో స్వపరసన్నితి మీమాంసాయాం తత్ప్రవసంప్రతిపత్తేరితి
ఇ అత్రహి బాధకాన్తరం కర్మధారయవిధయస్తు పదానాం ప్రామాణ్యేన తత్ప్రమా

(margin:) తస్య

ప్రవృత్తిస్థలే

పూర్వ

నాంతరవిషయ

[illegible]
[illegible] ౨౩

॥ [illegible] దిత్యస్య విస్తరః అన్వయ [illegible] ఇతి అత్ర [illegible]
[illegible] సమాసః [illegible] సమాసః [illegible]
[illegible] అన్వయ [illegible]
[illegible]
[illegible] అత్ర [illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి తత్ర ప్రసంగః [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రవృత్తి [illegible]
[illegible] ప్రవృత్తి [illegible]

దే తాత్పర్యే [illegible] సంకల్పిత [illegible] కాల [illegible] । [illegible] తేషు [illegible]
[illegible] తః ప్రకారాం [illegible] అనాదిశం [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥౮౧॥ అనాదిశం [illegible]
స ఏవ [illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible] సంబంధ ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] సంబంధః [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible]
[illegible] సంబంధ [illegible] । [illegible]

[illegible]

త్ర అ రా త్ర ః కార రాయుమితి వృత్తవృత్యా సన్నర నారా రా నా రా నర సం ఖం ఇత్యేక వృత్తం ప్రీత పయన్నం పాత్రమి
త్యత్ర ప్ర తం ప మా యాం కితి శ్యా న్నర రా నాం నర సం ఖం ఇత్యేక పాత్రం పవ్వ తం శుల త్రైత్ర ఇత్యత్ర
ప వృత్తం తులయామితి విశాస నర వృత్త నాం నర జల వం ఇత్యేక త్రైత్ర
[illegible]

॥ దేశవృత్తిసంఖ్యాపరాశ్యుపద్ధిక ర కా దేశసంబంధిత్వస్సా విషు సాం ప్రత్యయః
శాస్త్రం తమాంనాం ~~ఉత్తరా~~ ఏకా మిత్యన్యత్ర శాస్త్రే ॥

సప్తవిశేషణ యత్ర త్ర్యేశేషం యత అస్తి తాదృశం తిష్ఠతం। ఆశేషం తత్రతి బహువ్రీహి యమితి। అపసవ్యా విశేషమిత్యు
మితి శాస్త్రగణిత తాత్పర్య పక్షవిగ్రహ రాశ్యుపరకాః శసురయః ఇత్యాదౌ సప్తవింశ గణిత దశ సంఖ్య ఇత్యేక రానామె
రాదశాగాం పాపత్రిరాం అవగమః। తత్ర దశశబ్దస్య దశత్వలక్షణాయా సప్తయోగాత్ సంఖ్యాసమాసగణిత దశత్వసం
ఖ్య ఇత్యేకే ఏకాదశోత్తరాద ఇతి తు దుర్గ్రహ్యత యః॥ అధికా దశ యమహామిని విగ్రహేం అధికదశాః ~~ఉత్తరా~~। పురుషస్య
త్యాదౌ శబ్దస్య యోగాత్ సంఖ్యాధిక్యాం శత్వే విగ్రహే వృత్తాః పవిత్రాః పరమి త్యాదౌ వృత్త్వేశరప యోగాత్ సప్తయా
ప్త సంఖ్యా సంఖ్య ఇత్యేకే వ్యయాస్త యోగాం పవిత్రాణాం ప్రాగ్దేశ పతిత్వేనాపత్యాని త్యాదిష్యుల కాదిరారా
శస్త్యత రార్ధరక తా యో వ్యుత్పాదత్వాత్ తస్య చత్త్వే గతార్థ తాపదశ్యతే పిండరాజ్ఞం తమహామిత్యాదివిగ్రహే
పంచాశ పురుషాన్నిత్యాదావత్యర్థే తైత్వాన్నయోః ప్రవృత్తిః। పశేతు ద్విపారో యమహామిత్యాది విగ్రహేం నాశబ్దస్య సం
శయశాబ్దర్థత యోర్ద్వితా ఇత్యాదివకారుక్తేః తేః సప్తమ్యర్థ సంశయ కాలి తాపర్యద్వితా సంఖ్య ఇత్యేకే ద్విత్వప్ర
ఖ్యాతి శాస్త్రశత్వమిత్యాహు॥ వ్యస్తవా యమహామితి విగ్రహేం తు ద్విశబ్దస్య ద్విగుణిత తాత్పర్యశత యోర్ద్విగుణిత
పయోగాత్ సప్తసంఖ్యా సంఖ్య ఇత్యేకే ద్విత్రాః సా ఇత్యాదౌ పక్షేవ వగమః। సుఖం తథాపి దైవ విగ్రహం సప్తప్త
షత్వాప్తే పంచర్త్వాప్తదశ యమహామిత్యర్థే పంచదశా ఇత్యాది కార్యసమానః। సర్వత్రాప్యుక్త వచనాప్తేః కాదాది

ప్రమాణాం

తాత్పర్య తిచరకుసత్రాకెలాఽవ॥ స్వార్థసంబంధి చైత్ర ఇత్యాదౌ స్వార్థస్య సంబంధితి ప్రత్యయార్థస్య [illegible] స్య సం
బంధిత్వే చైత్రం బోధయన్నపి తత్త్వ [illegible] స్యాం స్వస్య శక్యార్థలక్షణా యా ప్రత్యయ [illegible] తః తథా అర్థ
శక్యలక్షణాయా స్వఘటిత [illegible] తః ఘట సంబంధి ఇత్యాదిరపి। [illegible] ఇత్యాదికస్తు తత్త్వ [illegible]
స్వార్థత్వే శక్యలక్షణాయా బాధకత్వే [illegible] తత్సంబంధిత్వే [illegible] యస్య
[illegible] సంబంధిత్వే [illegible] ఇత్యాదౌ
[illegible] సంబంధిత్వే [illegible] ఇత్యాది తత్ర [illegible]
[illegible] విశేషణీయత్వాత్ [illegible] చిత్రగుః [illegible] సంబంధి [illegible]
[illegible] చిత్రగుః [illegible] లక్షణా తస్య [illegible] లక్షణాయాః [illegible]
[illegible] చిత్ర [illegible] సంబంధి లక్ష్యం [illegible] లక్షణా యాం
[illegible] చిత్రపదస్య [illegible]
[illegible] అన్యథా [illegible]
[illegible] చిత్రపదా [illegible]

స్ప

[illegible] సంబంధి [illegible] పరమేవ [illegible] సంబంధి లక్షణం [illegible]
[illegible]
[illegible] తత్ [illegible] ఉపపత్తేః। [illegible] సంబంధి
[illegible] తత్ [illegible] త్తేః। [illegible]
[illegible] సంబంధి। [illegible]
[illegible]
[illegible] సంబంధి [illegible] లక్షణం [illegible]
[illegible]
[illegible] సంబంధి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] సంబంధి [illegible] లక్షణం [illegible]

శ్రీరామచంద్ర
శబ్దప్రకాశ
౩౭

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

యోశ్చ మిథ్యోపయోః । శుక్తిరజతయోస్తయోరితి వాచ్యం తస్మిన్నితి । తస్మాదంశతదధ్యాసతి పత్రయః పురుషత్రయోః సంబం
ధనిరూపకత్వాత్ తదా తదా సర్వం యాగాదిచరా నర్తనకత్వాత్ పత్రే । పరార్థైకదేశస్యైవ పరాగర్థకత్వాయా
స్త్రీదోషాద్ పుత్రపుత్రాదితి । ఏవం చ శుక్తే గార్హాపత్య ఇత్యాదావపి ఉపాధ్యాయ గాసర్వకర్మసు అర్థావాగా
స్వర్గైకకర్తృకత్వాద్ ఉపదేశ పారార్థసంబంధి । అపర్యంత గావపి హవనాం ప్రాది శ్రీసంబంధ్యేకస్య కర్మకార్థం
సాంగకర్తృకత్వే చన్నార్థసంబంధిత్వాదిరా పృష్ఠాదేశాకృత్యాదిత్యాం విస్తరః । [illegible] ఉపర్యానాం కర్మా యస్య
ప్రామిత్యాది విగ్రహపదా గాథార్థ పరం సర్వే యాగపక్షోపాధే పారార్థసంబంధి త్వోర్గార్హాదిపాద యజ్ఞాదు
ప్రోక్తాః స్వార్థత్వేన కృత్యవాక్యస్య విగ్రహాత్ । ఏవంశ్చాయ ఉక్తాపర అస్మైపక్షం ప్రథమాం తం సమ్యక్ తృతీయ
మాయదార్థే [illegible] ద సంబంధే సాకాంక్షః గావి గ్రహాణాం ॥ ౭౨ ॥ అస్య పదాని ప్రోక్షణ [illegible] శబ్దేనాం గాయత్రీ
మాం తం తత్సంబంధ్యైరితి రశనాయాః । సమాప్తేదాత్మన సంబంధే యజ్ఞత్ర సాకాంక్షం విగ్రహాః శబ్దాత్ । ఉపార్థ
నార్థేవదర్భ । సంబంధసాచి ఖదస్త త్రివృత్కరణ దైవ సాకాంక్షం శబ్దార్థ అర్థాపత్త్యా గాయత్ర్యా యః । ఇత్యాదౌ తు
యజ్ఞపదేన చైతార్థే సంబంధే ఇతి తావత్ సాధి వాక్యస్వార్థైకదేశ వివిక్తహం । పతిత సర్వం యజ్ఞదం తావద్దూతో

స
౭౩

యస్మాదిత్యాదికస్య సమానాధికరణసంబంధః తస్యయా మాతృభావ్య విగ్రహః । సంప్రదాయవిదాం ఆహ ఏవం షష్ఠ్యర్థే బహువ్రీహియ
త్రేత్యాదికః సమానాధికరణః తథాన్యత్ర సుబంతే ఇతి తు సంఖ్యావాచ్యేన యంతే గాఢమూఢ దేశ ఇత్యాది బహువ్రీహి
షష్ఠ్యో యత్రేత్యాది విగ్రహే నఞ్ సుబంత తావత్ప్రాప్తే హ్యన్యపదార్థే । సపుత్ర ఇత్యాదౌ తు సహపుత్రో యుక్త ఇత్యాదికే విగ్ర
హే । తత్పుత్రేణ సహేత్యాదిః । అన్యపదార్థే ప్రాప్తే । నఞ్ మూఢ దేశ ఇత్యాదౌ వసనం షష్ఠ్యే యుక్త ఇత్యాదివిగ్రహే సమానాధికరణ
త్వం । తత్సమానాధికరణ్యం దేశస్య తద్వాధాత్ శివ త్వదిత్యాదిషు శివకపితా యస్యేతి విగ్రహే యస్య పితా శివ
కృత్యం శివకృద్ యకాన్యయోః కాకాంక్ష శివకథిష్ఠః పితా యది యుక్తి అన్యయోఏవ సాకాంక్షః ఇదం తు శాఙ్కం । యత్రవి
గ్రహవాక్యే సుబంతకదః క్రియాసాకాంక్ష తత్ సంభవస్తత్ర తదర్థాదేవ క్రియా గమ్యతే ఏవాధ్యాహారాభావః బహువ్రీహి
పూర్వత్ర యస్య గంతవ్యో గ్రామో యస్యేతి విగ్రహే గంతవ్యగ్రామః కర్తేత్యాదిత్వాదిషు । స్వకర్తృక గతి కర్మగ్రామ సంబంధి
త్వేనైవ కర్తురేవ కాంక్షా నిరాకాంక్షః । కదాచిత్ తద్యోగాదవకాశః తస్యాభిన్న స్వకీయ గ్రామ సంబంధిత్వే యత్ర ప్రత్యయ
స్తద్విశేషణ త్వంభవస్త్ర విశేష విశేష్యయోర్ముఖ్య విశేష్యకో విగ్రహవాక్యార్థః । సుబంత పదార్థే ఎక
త్వాన్వయో గమ్యతే ఏవాధ్యాహార అత ఏవ దర్శనాయస్యేత్యర్థే యః యద్ధర్మాదాసన స్వస్య దాసనా యమిత్యాదితో

గగనత్వ । కింతు ధర్మత్వ ప్రకారక సంబంధి ఇత్యాది । ప్రకారతా తా యాం యస్య తాదృశస్య విశిష్ట ఇత్యర్థ యస్య ప్రకారతా యా మిత్య
ర్థకః । కింతు యది యత్ర తా యా ప్రకారత్వ ధర్మ । తాదృశార్థక ఏవ సత్వం తేన విశేషతా ప్రకారతా విధాయకం తే
సంబంధ తః ఇత్యాదౌ స్వతా తా వృత్తి సంబంధి త్వేన విశేష్యతా తాస్య ప్రకారతా వృత్తి స్వస్య యత్ర ప్రసంగ
త్వే తత్ర గగనాదౌ ప్రతియోగి సంబంధి త్వే న రాజస్య విశేషణ స్వరూపత సంబంధ ప్రకారతా తాదృశ ప్రకారస్య
తది అత ఏవ వైశిష్ట్యం ప్రకారతా తస్య ఇత్యాదౌ స్వప్రకారతా ప్రకార వాచక వైశిష్ట్యాది । ప్రతి యత్ర స్వ యత్ర ప్రత
రతా తస్య ప్రకారక ప్రతియోగిత్వం విశిష్ట తత్ర తద్గగన సంబంధి తదావచ్ఛేదక తదాది । విశిష్ట స్వవిశిష్టయః తత
స్వ విశిష్ట ప్రకారతా । గగన సంబంధి ఆకాశ సంబంధ త్వేతి । ప్రతియోగి తావచ్ఛేదక । తత్ర విశిష్ట వాచ్యస్య
విశేష్యతయా ప్రత్యయో అవచ్ఛేదకస్య ప్రకారక ప్రతియోగి తయా రాదేః తద్గగన సంజ్ఞకః । తస్య సంబంధ
తస్య విశేష్యతయా సంజ్ఞా యత్రారితి ప్రత్యయాస్య సంజ్ఞ తాదృశ తద్విశిష్ట తద్గగన సంజ్ఞా స్వరూప
ఇత్యాదౌ స్వరూప ప్రకారక ఇత్యాది తాదృశ స్వరూప యత్ర విశిష్టస్య స్వరూప విశిష్ట సంబంధి
త్వేన విశిష్ట స్వస్వరూప సంబంధిత్వే నావచ్ఛేదక విశేష్యం విశేష్యతయా ప్రకారతా స్వరూప యత్రారితి
విశిష్ట విశేష్యతయా విశేష్యం తత్ర స్వరూప స్వరూప సంబంధ సంబంధిత్వే । స్వరూపం ఇత్యాదిషు

[illegible]
[illegible]
25

నిషేధనే

మూల: అది [illegible] శ్రుత్యాదిభిః [illegible] తస్యా [illegible]
[illegible] సంవిజ్ఞాన [illegible] బహువ్రీహిః [illegible] తద్గుణ సంవిజ్ఞాన [illegible] సర్వద
[illegible] సర్వాదీని [illegible] అతద్గుణ సంవిజ్ఞాన [illegible] బహువ్రీహిః [illegible] సర్వ
[illegible] సర్వ [illegible] తద్గుణ సంవిజ్ఞాన [illegible]
[illegible] బహువ్రీహిః [illegible] సంబంధి [illegible] సర్వ
[illegible] సర్వ [illegible] తస్య [illegible] వ్యుత్పత్తి [illegible] సమర్థ
[illegible] తద్గుణ సంవిజ్ఞాన [illegible] తద్గుణ సంవిజ్ఞానః [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] వ్యుత్పత్తి [illegible] విగ్రహ [illegible] బహువ్రీహిః
బహువ్రీహి [illegible] విగ్రహ [illegible]
[illegible] బహువ్రీహి [illegible] చిత్రగు [illegible] విగ్రహ [illegible] చిత్రగు [illegible] చిత్రగు [illegible]
[illegible] విగ్రహ [illegible] చిత్రగుః [illegible] చిత్రగు [illegible] బహువ్రీహి [illegible]
[illegible] విగ్రహ [illegible]
[illegible] చిత్ర [illegible] తత్పురుష [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

తరసంబార్వగమం తత్రతత్ర [illegible]

[illegible]

పుత్రికాత్వేన యువతే [illegible] । [illegible] పుంస [illegible]

[illegible] విశేషః । [illegible] తత్రాపి [illegible]

[illegible] ఇత్యత్ర [illegible]

[illegible] ఇత్యాది [illegible] పుంసో [illegible]

[illegible] పుంస [illegible] ఇత్యత్రాపి [illegible]

లక్షణేమేవ పదం ప్రతిసంబంధ [illegible] ఏవం [illegible]

[illegible] ఇత్యత్రాపి [illegible] ఇత్యత్ర [illegible]

[illegible] తథా [illegible] ఇత్యత్రాపి [illegible]

[illegible] ఇత్యత్రాపి [illegible]

పుత్ర [illegible] ప్రతిసంబంధ [illegible]

[illegible] పుత్ర [illegible] పరి [illegible]

[illegible] ఇత్యాది [illegible] ఇత్యత్రాపి [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
శబ్దప్రకర[illegible]
౪౧

[illegible] ప్రయోగః । [illegible]

[illegible] ప్రయోగః । [illegible]

[illegible] ఇతి [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ప్రయోగ [illegible]

[illegible] ప్రయోగాదితి [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] సమాస [illegible]

[illegible] సమాసః । [illegible]

[illegible]

త్వాదౌ తు పరిష్కం ఇత్యస్య సహితః ద్విరితి ద్విస్త్వాదిషు న్యాసపదలోపే కర్మధారయః। యదా అవ్యాప్తప్రభృతి ప్రాప్తిరితి తాన్నిర్గో
జ్ఞాపకాల్ ఉపపదసమాస సంభవత్యయతి యదా తత్పురుషః తు పూర్వోత్తరం యదపేక్షకం। ధాతుకృజ్జయోపపదసమాసః సతదా వేయ
తదసః॥౪౯॥ ధాతుకృద్భ్యాం ఇష్టం యస్యాత్తత్పదం శబ్దాంతరాత్ ఉత్తరం సత్యాదృశాద్గస్య భేదం ప్రత్యయసమర్థం తాం ప్ర
త్వాదగ్రాం తత్పరకేః సమాసః ఉపపదసంజ్ఞకే సంభవాకారః స్త్రీరపా యాం తాదికే ఉపపదసమాస ధాతుకృద్భ్యాం ఇష్టం
ష్ఠం కత్రా దృష్టగకే కరాదికం పదాం తరాత్ తరం సన్నికత్రా గవిరత్యయ ఆశ్చర్యం ప్రత్యయం। పం ప్రతి భూమి త్వాదౌ తు తత్ప
ఉపేక్ష భావపదం సర్వశాద్వద్ధి తాత్త్వశమవి ధాతు కృద్భ్యాం ఇష్టమితి తదస్య దాసః। విభజతి కారకైక్యోపపద
కః పర్యన్తమిత్యాశ్రయః। కర్తా గకత్రా గర్భ్యపదఖేదా న్యాయమిదం స్త్రీవా॥౫౦॥ కారకైకాత్ర తాత్పర్యః శబ్దః న్యాయ యతః
సరజ్ఞతాదా వృత్తారా దికః। కత్రా గకం భవాకరః। తాం వికరపో యాం త్వాదౌ కర్మగకన్న పం పాంశ్యగకయ ఇత్యాదౌ క
రాం। అర్థాప్రకరణాత్ ప్రభృతి త్వాదౌ వపురావాగం। ద్విశయః కరురవర ఇత్యాదౌ వధికరరాం। ఉపపదం సంప్రదానం
తు గకత్రావిర్భావతి। దృశ్యతే వ్రస్త్ర భూయయమిత్యాదౌ కారకైకాన్న్యాపపదకే సమాస ఇతి అర్థారైకవిధ ఎవ
గతుకారకమాత్రా పకదకత్వాదా పత్రేధ ఎవ ప్యాగతాదికత్వాద్భ్యాం విభాగవ్యాఘాతా విత్రిస్యా యగం పశ్యత్వాత్
ప్రవర్త్త సమాసః పరం తు వ్యస్త పదస్య గజ్ఞాసమస్త స్వేవ తస్యస్య పర్గాణం దేశం దేశో ప్రవర్తాపక్షకేవలస్య తస్యప్రమాణ
గః। యథా కైషు త్రుస్తోత్రం తద్ధితాక్తం గాల లత్వయతి యద్గాల తద్ధితం యాస్యయత్రకుం సర్వదర్గకం। తద్వ

తా. రా. మా. చం. ౧
శబ్దత్రయ

యం తత్త్వం తత్ర తద్ధితాకత్వం ౧ అవ్యాప్తేః ||౫౧|| యద్వృత్తిగాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తద్భిన్నత్వం సామానాధికరణ్యం వ్యాపకత్వం ఇత్యాది
అప్రసిద్ధత్వాత్ తాదాత్మ్యేన ద్రవ్యత్వాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ తద్ధితాకత్వం గోత్వాది యత్పృథక్ త్వాద్యవచ్ఛిన్నం యద్వృత్త్యభావ
ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నం సమానాధికరణ్యవ్యాపకతత్త్వమేవ సమగ్రం తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛిన్నం తద్వృత్తి తాదృశాభావతద్ధితా
త్వం తత్ర మేవ దృష్టః ౧ ఏవం తత్తత్రాపి తత్ర మాద్యధికరణం తద్గామిత్వం ప్రత్యేకమేవ తత్తద్ధితాకత్వం ౧ తస్యాపి లక్ష్యత్వేయః ౧ వ్యాప్తి తద్ధితం
యద్వృత్తి తత్ర యం ప్రతియోగితాపదవ్యుత్పత్తి తద్ధితా తాదృశం ౧ వ్యాప్త్యాదిత్వాదినా సంబంధ ఇతి వదంతి ౧ వస్తుతస్తు
త్రయమపి యద్వ్యాప్తిత్వం ౧ తత్సాధ్యాధికరణవృత్తిత్వం వ్యాపకతావచ్ఛేదకం తత్త్వమత్ర తదవచ్ఛిన్నం తద్గామితా వ్యాప్తిః ||౫౨|| యద
త్వావచ్ఛిన్నతత్సాధ్యాధికరణ ప్రతియోగితా ప్రతియోగ్యవచ్ఛిన్నత్వం యద్వృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్గామితా
తత్సంబంధేన తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛిన్నం సత్ త్వం తదా ౧ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నయత్తద్వ్యాపకత్వం ౧ తద్ధితా వ్యాప్తిః ౧ తస్య సాధ్య
తత్త్వాదేః తద్గామితాయామపి ప్రతియోగితా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం తత్ర ౧ యద్వృత్తిత్వే పక్షధర్మత్వం ౧ ఏతత్రయం
వ్యాప్యత్వం తద్వృత్తి తాదృశాభావప్రతియోగి సాధ్యమిత్యాది తద్వృత్తి భేదధర్మవత్త్వం తద్వృత్తి వ్యాప్తిరిత్యర్థః
౧ ఉపాధితస్య ధర్మవిషయతాకత్వం ప్రతియోగితాకత్వం తత్సాధ్యతా ధర్మమేవ ౧ తావత్ప్రయోజనవిషయతా సాధ్యతా ౧ ప్ర
త్యుదితమేవ ౧ ఏవం అనుమితౌ వ్యాప్తిధర్మవిశేషే వ్యాప్తి తదవచ్ఛిన్నత్వం సంప్రతి శబ్దసంస్కారాదినా విశేషణే
౧ తత్రైవ ధర్మావచ్ఛిన్నాం కాలికసంబంధేన సమవాయసంబంధేన ౧ శబ్దసంస్కారసిద్ధ్యర్థం వాచ్యతాయా అవ్యాప్తేః ||౫౩||

స్త్రీలింగం పుంల్లింగం నపుంసకమిత్యాది త్రిధా గావు ఖిద్యతే తత్ర స్త్రీలింగత్వాదికం స్త్రీత్వాదివాచకత్వం। పర్యుస్త [illegible]
తద్విమిత్యాదౌ ప్రకృత్యర్థగత స్త్రీత్వాద్యవగతౌ అయోగ్యత్వాత్ ~~[illegible] తత్ర స్త్రీలింగత్వాదికం~~
~~స్త్రీత్వాదివాచకత్వం। [illegible] ప్రకృత్యర్థగత స్త్రీత్వాద్యవగతౌ అయోగ్యత్వాత్~~
~~[illegible]~~ పరం. తత్ర స్త్రీలింగత్వాదిగా పరిభాషితత్వమాత్రం [illegible] యాం. ప్రయోజకం. [illegible] పదసంస్కారం.
[illegible] ఇత్యాదౌ [illegible] సుబాది సద్భావః। తదిత్యాదౌ స్త్రీత్వ [illegible] వాదిప్రత్యయః। తద్వి [illegible] త్యాదౌ
[illegible] సుబాదేర్లుక్ [illegible] దిరితి। [illegible] సువర్ణ ఇత్యాదౌ [illegible] శబ్దసంస్కారస్యైవ ఫలమర్థ [illegible]
[illegible] యం. [illegible] ఇదం సువర్ణమిత్యాదితో [illegible] తరతి [illegible] త స్య [illegible]
యత్ర సంపదాదిశబ్దేష్వలింగత్వాదిప్రయుక్తో నాస్తి సంస్కారస్య విశేషం తత్రాప్యభేదేన తత్సాధకాం [illegible]
[illegible] భగాదిశబ్దా [illegible] విశేషణపదానాం విశేష్యపదలింగగ్రాహిత్వప్యవిగానాదికం [illegible] యత్ర
[illegible] దికం ప్రవృత్తి [illegible] తద్గతస్త్రీత్వాదికం పదార్థాంతర [illegible] పదస్యార్థః ప్రత్యయానాం [illegible]
[illegible] ప్రతీతి [illegible] తద్వియుక్తం। తథాదిపదేభ్యః తద్ధిత్యాదిషు [illegible] స్త్రీత్వాదిగా [illegible]
[illegible] పదార్థ [illegible] ప్రతీ [illegible] ప్రత్యయై [illegible] పదార్థ
[illegible] స్త్రీత్వ [illegible] ప్రత్యయాం [illegible]

త్ర

దిత్యాదావపి లుక్త యత్రత్యం సు [illegible] విలక్షణానం [illegible] సత్వం [illegible] అప్రత్యయ
[illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] తత్ర [illegible] ప్రత్యయ [illegible]
[illegible] సంజ్ఞాది [illegible] అప్రత్యయ [illegible]
[illegible] అపవాదం [illegible]
[illegible] విస్తరః [illegible] పంచవిధత్వ [illegible]
[illegible] పంచవిధం [illegible]
[illegible]
[illegible] పంచవిధత్వ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

భిదభిదవద్యైః। యథా చైతత్తథాగ్రే ప్రతిపాదయిష్యామః। నను ధాతుభిన్నాత్ర స్వతే వ్యక్తవిధ్యయుక్తం తిఙ్త్ర సామాన్యతా విశేష
తద్వ్యాపారయోరుభయోర్వ్యవసరసంగత్యా ధాతుం యోగ్యయతి యో యత్ప్రత్యయార్థస్తత్ర స్వస్య వ్యవహారధర్మత్వం సతా వృత్తా
ధర్మైః శబ్దో ధాతుస్తద్విధి కరణేతః ॥౫౫॥ యః శబ్దః స్వార్థప్రత్యయః శక్తేరధికరణస్య స్వస్య స్వస్యాధ్వాంతర్ధర్మస్య
యోన్యథం ప్రతిపదధర్మః సతా వృత్తా ధర్మాధాతురుచ్యతే। పచతి పఠతి ప్రభృతయో హి శబ్దాః పక్త్యాది పఠిత్రాదినామాని
స్వాః స్వార్థప్రత్యయధర్మత్రాదౌ స్వోపస్థాపితానాం పచనాదీనాం ధాత్వర్థానామన్వయయోగ్యాః ప్రతిపత్తిహేతుత్వేన స్వాధ్యాః।
సహావయోః మూలధాతుః ధాత్రుం ప్రత్యయాం తత్త్వబోధత్రివిధః। సువర్ణదిధాత్వర్థస్యోపలయస్యాదీనాం పఞ్చధా తుం।
లక్షయతి యః సువర్ణాదిధాతుర్థస్య స్వం తత్కృత్స్నం తదేవ విదాం। యథా వృక్షస్య స్వరూపపుష్పాదీనాం సహా ధాతు స్తదర్థనః ॥౫౬॥
యః శబ్దః స్వం తత్కృత్స్నం తదేవ విదా సువర్ణయోర్వృక్షస్య ధాతుర్థస్య స్వయం కథయతి యః ప్రత్యయపదధర్మః సఏవ తావృత్తా ధర్మా
ధాతుః। పాకం కుశలసంపదం పశ్యతాదౌ హి పచాదినామ ధాతుః స్వార్థప్రత్యయజ్ఞానవశాత్ ప్రతిపందాదర్శనాయామేవ
సులభస్వయం తాదృశార్థస్య పచనాదౌ దర్శనయోగ్యధర్మత్త్రే తత్త్వబోధా సపదాం పశ్యన్ స్వార్థస్యాభిప్రేతత్వాత్
త్వర్థస్య యోగ్యానాదితి ప్రాహుః॥ ధాతోర్వ్యాధాత్రయం లక్షయతి మూలధాతుర్గణకర్త్రా యః స్వాత్ర సూత్రే
కదర్శనతః యోగలభ్యార్థాద్ధాతుః ప్రత్యయాంతః ప్రకీర్తితః ॥౫౭॥ గణోక్తః గణపఠితః స్వాత్రః సూత్రోక్తా
ప్రత్యయాంతః। సర్వం ఘాతత్రయ జ్ఞాతిః యోగలభ్యార్థః స్వార్థయోగలభ్యార్థస్య బోధకః। పాచయిపఠాదిస్తిత్తిత్రాదిర

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

॥ సంఖ్యాతా... [illegible] ॥
॥ ...సంఖ్యావాచకతావచ్ఛేదకః సంఖ్యాత్వావ్యాప్య... [illegible] ॥

[illegible]

॥ [illegible] ॥

౭౦

ఆనందాచలక
తత్త్వప్రకాశ
౪౫

లక్షేశ్వవిధేయ భాతేరా భాః కస్యాపి। కింతు వక్ష్యాతత్వ తాపర్యప్రశ్నే ధర్మగన్య వసువర్గ శతాయితేః। అన్యథా అపత్యం దత్తస్యాపి [illegible]
స్యాచేతాలా వివదాక్షిప్త త్రస్యైతాల వాచప్య పతాలి ధర్మిగస్య చత్ర చైత్ర దౌపవిగద్ యథా తేర యథాగపద దృయస్య జగరా తాః
త్రైః ప్రకృత్యా ప్రకృతి దాలా స్వార్థేప్ర కృత్యర్థస్య విధేయ భాతేర [illegible] యత్న్యార్ద [illegible] పూర్వత్వాదా [illegible]
లాపస్య అవాం తర వాక్యార్థస్య ప్రాంవర [illegible] ప్రకృతౌ [illegible] వాక్యార్థ [illegible] స్వతత్వ్వర కత్య [illegible] పత్ర శతాం తస్యాపి
వాప్తిః। విభక్త్యంసుపం లక్షయతి విభజతే ప్రకృత్యర్థస్యార్థ సంఖ్యాప్యయ ద్వెంతవః సుపః। ప్రథమా విభక్తి
దేర తాత్ర్య సప్తవిధాఃలతాః॥ ౧౫॥ ప్రకృత్యర్థ ధర్మిగస్యార్థ సంఖ్యా [illegible] విభక్త్యః సుపన్ ప్యంతేతా
కృప్రథమా ద్వితీయాదిభేదే సప్తవిధాః। తిఙ్ సుపార్థ [illegible] వాద్యర్థాయ [illegible] సంఖ్యావద [illegible] యంతిర
తు సప్రకృత్యర్థ [illegible] తితానాం ప్యదాస। సుప్ప్రథమాం లక్షయతి తాదాత్మ్య బద్ధే స్వార్థే [illegible] ప్రకృత్యర్థస్య
[illegible] సమర్థా విభక్తిః। సా ప్రథమా పరిశిష్యతే॥ ౧౬॥ యా విభక్తి స్తాదాత్మ్య బద్ధస్వార్థే ధర్మిగ ప్రకృత్య
[illegible] ప్రతి సమర్థా సా ప్రథమా। ద్వితీయాద [illegible] ప్రకృత్యర్థస్య [illegible]
ప్రతిసమర్థా। ప్రథమాత్ర విశేషణం పరత్ర రస్తా [illegible] తాదాత్మ్య తథా [illegible]
బద్ధే తథా ప్రథమాయాః ద్వితీయాదితీయాయాః ప్రకరాది [illegible] శంకావేతిపదం తి। యాదిష్వర్థా
[illegible] ప్రకృత్య [illegible] విశ్వర్థ [illegible] సా [illegible] ప్రకృత్య
౧౬ [illegible] ప్రకృతీ [illegible]
౧౭ [illegible] ప్రథమాంత [illegible] ౧౭

౧౭ తద్భావ [illegible]
౧౭ ఇతి [illegible]

పాఠభేదః
ప్రస్తావ

॥ = ప్రథమాయాః గాయత్ర్యా అవ్యాప్తిః తస్యాః ఏకత్ర్యక్షరసంఖ్యత్వాదితి =॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

॥ = ఏవం గాయత్రీత్రయస్యాప్తేతి =॥

[illegible]

[illegible] సప్తభాతీయాత్వం తృతీయాత్వం [illegible] ప్రత్య
[illegible] చతుర్థీ [illegible] పంచమీ
[illegible] తృతీయా [illegible]
[illegible] సంప్రదాన [illegible] చతుర్థీ [illegible]
సంప్రదాన [illegible] తృతీయా [illegible] సంప్రదాన [illegible]
[illegible] తృతీయా [illegible] సంప్రదాన [illegible] చతుర్థీ [illegible] యుక్తం సంప్రదా
[illegible] చతుర్థ్యాః [illegible]
[illegible] విభాగ [illegible]
[illegible] పంచమీ [illegible] విభాగస్య [illegible]
[illegible]
[illegible] తృతీయా [illegible] విభాగ [illegible]
[illegible]

౧= గుణత్రయ యథా తత్వ ద్వైత్రస్య [illegible] ప్రమాణ [illegible] తత్త్వ [illegible]
౨= సంభవ ఇత్యత ఆహ॥

౩= గుణ [illegible] సంబంధ [illegible] త్రయ [illegible] ఇతి భావః॥
౪= తథా చ ద్వైత్రస్య [illegible] ఇత్యత ఆహ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౨= [illegible] తత్ర [illegible] తథా [illegible] =౨

అశాంబరత్న
శబ్దప్రకా
౪౨

వృత్త్యాకారకస్య ప్రయోగ విశేషాతదవ్యవస్థితేవ్యక్తం ద్వివిధౌ సుపౌవి భాగస్త్రయస్త్రింశత్ స్థాపయిష్యామి వృత్తాద్యా అవయవప్రకా
రభూయస్త్వాస తేయః సుబర్థః సతదర్థేన స్వార్థే ప్రత్యయకృత్ప్రియాయాం కారకం। వృత్తౌ వృత్తతి వాక్యే ద్విధేతి త్యాదౌ
ప్రత్యయాస్తాయదదాతి ప్రత్యయాః కర్తృవత్ క్షత్రే గాధిః త్రిషు బహ్వేత్యేభాగాత్ త్యాదౌ స్వార్థ్యం పదతి స్వస్త్రశాస్తే ఇత్యా
దౌ గాత్రం గన్తు తపులం పశ్యతి త్యాదౌ చైత్రేణ పచ్యతే పుత్రేణ భూయత ఇత్యాదౌ చ పతి ప్రభృతి ధాత్వర్థే పతగాదౌ
పంచపాద్యుపస్థాపితే మౌలి శ్యాగాదిః ప్రకారభూయః శాసత ఇతి తత్రాన్యతాపస్థాపితతత్త్రిప్రియాయాం విభా
గాదికం ప్రకల్పితే కారకపదం తాదాత్మ్యేన సాధ్యభోక్తకత యా తత్ర పంచపాద్యాదిః కారకవిభక్తి రుచ్యతే। యా
ప్రయోగాదేః కారకభూష్ణ సుబర్థస్య యాత్రు కర్తృత్వాద్యర్థః సఎవ తు తాత్పర్యధాత్వర్థకారకత యా
వ్యపదిశ్యతే। తేన వృత్తౌ త్వత తత్వాదౌ వృత్తౌ దేరవ పతగాదిత్రియా యాం అపాదానాదికారకవ్యవహారః। స్వార్థకం
పచతి త్యాదౌ త్రియా యాం ప్రకారభూతాత్వాస్తాకారకాదికారకం। సుపాం అపపస్తాతగార్యా। వృత్తియాంతు క్లీబలింగ
త్వపదానాం శాసవికైవ। సైత్రేకపాచక ఇత్యాదికస్తు తత్పురుషోరిరి కారా గాల్యాదిపదవిశేషవిధేరేవ। షష్ఠ్యర్థస్తు
సంబంధోపధాత్వర్థే ప్రకారభూయః శాసతే। తండులస్య పచతి త్యాద్యప్రయోగాత్ అతః సంబంధోపి కారకం
కాతవదికాదిష ష్ఠ్యాదిః కారకవిభక్తిః అతఏవ త్రియా ప్రకారభూతో అర్థః కారకం తస్యషష్ఠీ।కృత్యకర్మ

౩౭ కారకవిభక్త్యంతనా మైవతత్పురుషసమాసోపాత్తాత్పదం స్వార్థపాచక ఇత్యత్ర అంతః ౨౭

దిభిరేవ శేషః సంబంధమాత్రమితి శాబ్దికాః స్మరంతి। శేషం కారకేభ్యో దవశిష్టః సంబంధః కారకాదన్య ఇత్యుభయత్ర। తి
రజకస్య వస్త్రం దదాతీత్యాదౌ చ పరిష్కార్యాత్ త్వాది। లక్ష్యతః। సంబంధోऽస్త్యేవ షష్ఠ్యా లక్ష్యతే। తత్ర
లస్య సాధకతా స్వోక్త స్వభావం తాదాత్మ్యం కర్మకర్తృత్వాదికం కారకత్వేన। తాత్పర్యేణ షష్ఠ్యా కర
కర్తృకర్మణాః। షష్ఠ్యా శేషే। గురువిప్రతపస్వి దుర్గతానాం ప్రతికుర్వీత భిషగౌ స్వభేషజైః। పత్యుస్సార్యాకరా
త్యేవ మాతు రుపవంశ ల్లేం। సాలక్ష్మీ రూపకర్తృత్వే యూప శేషం విత్యాదౌ నవి తాత్పర్యం స్మరతి శాశస్య
కాన్తిస్త్య సమ్యక్ తత్ర ఇత్యాదౌ వివక్షా యా విశేషణైః కారకాణ్యేవ షష్ఠ్యా వాగర్థ ప్రవృత్తి కర్తృకర్మణోః
కరణే కర్మణ్యపి చైత్రవ్రతస్య షష్ఠ్యా విధిః। వక్తృ వ్యతిరేక హిత రాజ ప్రతికరణాత్ త్యాది తత్ర కర్తృకర్మణోః
రితి కర్తృత్వం ప్రతీకారాది క్రియా యోగ కారకత్వే। ప్రతి చెనా పర్యాయ తథా వ్యాపత్య ప్రత్యక్ష తాది త్యాదావపి
సతి సత్త్వాః సామాన్య శేషత్వాత్ తత్త్వం తత్ర సావిందితం। దండేన హతః। భూత చేప ఇత్యాదౌ తు త్వ
యాపర్యేషు కర్తృ తాత్పర్యం దిక్ కారకం। ధాతోర్ కర్తృత్వ తదపవాద కర్మ కర్తృ దండేన ఘటం కరోతి తత
మార్గితా ఫలితో పర్యాయోऽపి తత్ర విపక్ష దండ నిర్ణయం పుత్ర కర్మ కర్త వినా తస్య తత్ర వ్యవహార తత్ర=

= యాత వదప్రయోగ షష్ఠ్యా విధాన శాస్త్ర రూప కర్త తస్య షష్ఠ్యా విధిః అత ఏవ సామాన్య తత్ర కర్తృత్వే స్త్ర్యావస్తు కర్మ శాసనాత్ తత్ర =
= యోగ షష్ఠ్యా సామాన్య తత్ర కర్మ నిర్ణయ =

ప్రాతంవిశా
శస్త్రప్రా

౪౮

= కర్మకర్తా విరామః తత్పక్షం హేతుత్వమతరహాః =

మమప్రతిభాంతి గాపతి సర్వర తేతార్యదాం ప్రతిభానాం ద్వితీయాం యా మస్యాదాదేః సంబంధః షష్ఠ్యాః
భంభావాద్యంతం మకారక వృత్తి తాద్వతి తిత విఖ్యాపకి యస్య ॥=॥ కారకం విభక్తి ॥=॥ ఉపపదాత్సం
ప్రత్యనకర్గ ధారకం మర్గే కర్తృస్తే భిదతః హోధాం కారకం పరితః తేవం ఉపపదార్థానాం భేదా
విభక్త్యపపాదికే తాద్వతి తత్రయుక్తః కారకస్య షష్ఠీ భవ వ్యవహారః తత్ర ఉపపత్త్యం లక్షయతి
తృతీయా ధర్మిణో యః సంబంధః పంచమ్యా విగ్రహస్థ యాం అనుభావ్య కారకం తదపదార్థ్యేసం
క్షకం తృతీయాంతం తథైర్యస్య ఛావయద్దాతా పస్థాప్యయా ద్యకాత్మ విగ్రహవాక్యస్థ పంచమ్యా =
యః స్వధర్మ అను భావయి తం శకుః సతద్ధాతం వహ్నావ్యాదృశత్రయా యాం మపపదాత్ప వయుమ్య
తిష్ఠద్వాం వృత్తి ఇతుతః వృక్షాదితి విభాగాత్ కరాల వతకరకత్వ యస్య యుద్ధా ధాతాం పస్థాప్యప
తద్వంచమ్యుపస్థ వృత్యవిభాగః స్వధర్మ కరాల త్వసంబంధి ప్రకార ఇతి సమస్తత్రాపాదార్త్వం
కపవక్షాదిపస్వృత్తి తీత్రౌత్ర ఇత్యుప్రతాంగాంధాతాధర్మబతం వకన వహితత వంతి తత్ర పంచ =
మ్యర్థ ఇతి తద వ్యపాదాత్ త్వం సాత్వ ఇష్టతావ్తే వస్తుతః వకన మత్వే తత్పంకపచంవ్యర్థ ధాసతివ్యాప్య
సమదేశస్య తకసచం ప్రభస్థానప్రమాతత్త్వ గత్యా అత్వవిహరయా గత్యాత్వవృత్తేః పరం త్వసావృవనికతు ధంబం
దికత్రశపతీర్థాన ప్యతస్య పంచమ్యర్థ విభాగస్య సాపం రాత్రిః కరగ్రహరూపస్తాపభయసంబంధ్యేవఢా

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

౪౮

[illegible]

[illegible]

[illegible] తత్ర బాధః । [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] తత్ర బాధః । [illegible]

[illegible] తత్ర [illegible]

[illegible] తత్ర బాధః ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] తత్ర బాధః । [illegible]

[illegible] ॥

ప్రయుక్తపావగామశ్చ వృత్తివాం తాంకారకః తత్రబాధః। వక్తృకాస్తా త్రుధవతిధనః ఖండవాం ఖండలస్యేతిత్ర
థా మోఽర్థః ప్రధమప్రకారకం తత్రపంచవాంశ్య అథైకనత్వవాంధయతం వాప్తతాంయయితే। యత్రప్రకా
శకంప్రభృతం వచ్ఛతాద్యదిసంత్రేణ అధికరణాన్యేవ అవాంతరం శాస్త్రపతితాంతేవం వస్తువ్యాకాంతవృత్తిప్రథమప్రకారకం వ
దాఖండలస్యధనుః ఖండమితాంకారకస్తత్రబాధః। వక్తృకస్య తద్వావెంధః। తిఖండలః శక్రః। వక్తృకాంతేతిధ
త్రితాద్యదాంచప్రకారకప్య యవధి తెంతాంవిభాగే చైంత్రవృంవర్తిష్టవతిరథః। తత్రాంతి కరణాతాం యాంసవృత్యేవ
త్రవాంణాం। ధవాంపదత్వదృత్తేసుఖండం శ్యాయతే ఘుటత్వతాద్యపేక్షా తల్లాన్యాధికరణసమయత్వంసాంధికి
రణసమయసంబంధరూపస్తత్సమయవృత్తి ధ్వంసప్రతియోగిసమయాంవృత్తితెసతి తత్ర తత్సమయసంబంధరూం
పచకాంతాదః ప్రతాయ్యతేవంవవాంయ్యచ తదిష్టశక్యతం। తథాచధర్మష్టాంయః స్యాత్కరణసమయత్వంసాంక్షి
కరణసమయసంబంధరూపస్తత్పరమితాంకారకస్తత్రబాధః। [illegible] తిరకత్వతస్త్వయితత్వతాంత్యస్తాంప్రాగభావప్రతి
యోగినాంకాలాంతే చైంత్రవృత్తిమత్వంతాంతవర్థః। తత్రచ తిర్థస్యవర్తమానాదికాలస్యావచ్ఛిన్నత్వంగంగాసగినాం
నియాంతేధాంవినస్యతవత్వతెన తాంకారకాయప్రయోగః। కిం తత్వస్థతే తాధిః తత్రభవిష్యత్కాలావచ్ఛిన్నస్య
ప్రాగభావప్రతియోగిత్వసస్యతెనవర్తమానకాలావచ్ఛిన్నత్వసాంయస్య। [illegible] తవసాక్షంప్రాంప్నోతిత్రాంప్య
తీతాంచావప్రతియోగిత్వవయశసితాంయాంప్రాప్తాలక్షణాదినావర్తమానకాల [illegible] కాలావచ్ఛిన్నత్వవప్ర
త్వాయతే। తవవర్తమానత్వాదికం। గౌప్రతియోగిత్వసవావాంస్యవృత్తితెభావాంశంప్రాప్నోతిస్తా

శ్రీరామ
[illegible]ప్రకా

నాశం ప్రాప్నుతే తాదృశప్రతియోగి[illegible] [illegible] ప్రతియోగిత్వం త
[illegible] ప్రతియోగిత్వం [illegible]
[illegible] ప్రతియోగ[illegible]
[illegible] ప్రతియోగి[illegible]
[illegible] ప్రతియోగిత్వం [illegible]
[illegible] ప్రతియోగి[illegible]
[illegible] ప్రతియోగి[illegible]
[illegible] ప్రతియోగి[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రతియోగి[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] త్రిరసకాల వాక్య [illegible] స్త్ర త్రబాధః తథా విధః వృత్త్య [illegible]

[illegible] స్మృతి ఏవ । యత్తు [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] । తత్తుష్టం । [illegible] ప్రసిద్ధ [illegible]

[illegible] తత్త్వ [illegible]

[illegible] । [illegible]

[illegible]

[illegible] వృత్తి [illegible]

[illegible]

[illegible] పంచ [illegible]

[illegible] వృత్తి [illegible]

[illegible] వృత్తి [illegible] ప్రయో [illegible] ఇతి

[illegible] పంచ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] సంప్రదా [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] సంప్రదానత్వ [illegible] । బ్రాహ్మణాయ [illegible]
[illegible] ప్రతియోగిత్వం [illegible]
[illegible] తత్ర సంప్రదానత్వం బ్రాహ్మణ [illegible] ప్రతియోగిత్వం బ్రాహ్మణ [illegible]
[illegible] తత్ర [illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రతియోగ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] తత్ర ప్రసంగః । సంప్రదాన [illegible]
[illegible] ప్రతియోగి [illegible] ఇతి [illegible] ప్రతియోగిత్వం సంప్రదాన [illegible] ప్రయోగః ।
[illegible] ప్రయోగ [illegible]
[illegible]
[illegible] బ్రాహ్మణ [illegible] తత్ర [illegible]
[illegible]

తద్ధేం పుత్రాభి [illegible] పూర్వత [illegible] [illegible]

ని [illegible] ప్రత్య [illegible] [illegible]

ఫలం [illegible] ప్రతిగృహ్య తత్ర [illegible] ఫల [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] దదాతి [illegible]

వేతనం ౬

౦ [illegible]

[illegible]

[illegible]

తు ౭

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] విషయత్వ లక్షణం [illegible] తదాచ [illegible] విషయతా [illegible]
[illegible] బాధః [illegible] తదా [illegible] ఇతి [illegible]
[illegible] సంబంధ [illegible] సంబంధి [illegible]
[illegible] బాధః [illegible] ॥
[illegible]
[illegible] తదాచ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] సంబంధ [illegible] బాధః [illegible]
[illegible]
[illegible] బాధః [illegible]
[illegible]
[illegible] బాధః [illegible]
[illegible] విషయ [illegible] లక్షణం [illegible] విషయ [illegible]

[illegible] । [illegible] సత్ర బాధః । పుత్రికా [illegible]
[illegible] తస్య [illegible] పుత్ర ఇత్య [illegible] తథా [illegible]
[illegible] తత్ర [illegible]
[illegible] ప్ర[illegible] । [illegible]
[illegible] మిత్ర [illegible]
[illegible] । పుత్రా [illegible] పుత్ర [illegible]
[illegible] మిత్రం [illegible] పుత్ర [illegible] పిత్ర [illegible]
[illegible] సంప్రదానే [illegible]
సంప్రదానే [illegible]
[illegible] సంప్రదానే [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]

ప్రారంభం
[illegible]
[illegible]

[illegible] కారక [illegible] ఘట [illegible] తాద్యర్థ [illegible]

[illegible] ప్రకార [illegible] తత్ర

కరణ [illegible] కరణ [illegible]

[illegible] విశేషణా [illegible] కరణా [illegible]

[illegible] సంబంధ [illegible] కరణ [illegible]

[illegible] తత్ర [illegible] తాద్యర్థ [illegible]

[illegible] ఆనుభవాదిః సంస్కారా [illegible] సంబంధ [illegible]

[illegible] తత్ర కరణత్వ ప్రసంగః [illegible] కరణా [illegible]

[illegible] కరణం [illegible] పురస్కార [illegible] ప్రవృత్తిః

[illegible] తత్ర [illegible]

[illegible] ప్రథమ [illegible] సంబంధ [illegible]

[illegible] కరణ [illegible] కరణ [illegible]

[illegible] కరణత్వ [illegible]

[illegible]

వా|౨

ప్రమాణత్వా ౧ శ్రీసాధుత్వాది

[illegible]

ప్రాచీన
శబ్దశక్తి

౫౭ — తాన తాత్పర్యసంగతిరితి । తద్గ్రన్థాదేః ధాతువర్గ తాంవ ప్రధర్మభూతా తథ లోకే యత్వాత్వ వర్ణతాంప త్వాప్రాపం గన్య
తితావర్యు పతః ప్రయోగాంపత్తేః విశిష్ట త్వేవ పృత్రి యథా యథాం పాక తేవేత సామ్య మిద తన్నివి ... త్వాదవి ౧౯౮
సపదవాం యథా దిరాత్సి తాద్యథ వృత్తి తాద్వసంభవే సద్వాత్యంపపతి తంతల భిం తాభిహా తథాప్ప ప్రతీకారా
౪౮ — ప్ర తేం ... లంపవ యర్వ విభాగ నత్ప ప్రదస్తేవ విశిష్ట త్రి తాద్వదితి । ఘట త్వం ఘటభాన తథ తప్త్ర విశేషతాప
యర్వపన్ననాస ఘట ఘట పేశ్య తపం అవచ్ఛేదవపనంబంధ సవ్వే వర్వా ... త్వ తథ తతా వి తదివాధి క
రణతాంగాపతాంశం । ఘటె ఘట తవంభాన తథ తాద్యథా తద్వరాభిత తత్వ పద్వ ఘట ... పట తపం కాంగాత్తాప
దం విశేషతాంశాంపః ఘట పద్వ ధర్మ ధర్మ తద్ధర్మ అన్తే । ఘట పట ... పట యథా న్యాప్తాం పెద్యత్ర వతాంశ్చ తెపి తాదృశప్ర
యోగాపత్తేః పరం తద్విషయ తాం ధర్మ పట తప్రకారక తవ ఎవ అవచ్ఛేదవ తప సంబంధే యద్ధాన సుఖర్మ యోగాః
విభాగ అగపయవిషే త్విస్త్ర ద్వాం పశ్చితి । అధికరణపదస్య శక్యతావచ్ఛేదకం తత్ర సంబంధవతాంత్రం ఘటాద్యత్త
కస్యాధికరణతాపత్తేః । వృత్తిః యథాం వక్తే సంబంధస్య తథాపి శంకాపదో ... దరాంద్రిరివబదరాదా పరిశుం కాండ
రధికరణతాపత్తేః । వృత్తిః యథాం వంశే తస్య అధికరణతావచ్ఛేదక తేవ పర్యాప్తసాంగాత్ ... తథా యతాం కరాం
వక్తవ్యం । తల్లభ్యాయే అధికరణతాం ... తస్య ఆధేయ తాతేవ పరస్పరాశ్రయ ప్రసంగాత్ పరం తత
ఆధేయతావత్తాధార్యం త్రతవ అధికరణతం తథైకం సర్వస్య సర్వాధికరణతాపత్తేః కిం తాద్వదియతా

అను ౫

దాంతర్నైవ ప్రతీతత్వాత్ కర్మణ్యూహవత్త్వాదినారూఢే దితాధికరణాత్ తాత్పర్యేణైవ అఖండితే తస్య నవ ఏకత్వవచనస్యే
ష్టస్య అధికరణత్వం లాఘవాద్ధి కర్మత్వాభావాత్। యాపత్తేర్లిఙ్గసాధికరణాం స్మృతికార్యత్వ ప్రయోగాపత్తేః। అ
తఏవ తద్ధ్యాయపరస్య యాంః కర్మణః యత అధికరణత్వం భిన్నం అన్యథా తద్ధ్యాయపత్తేః తత్ర సాధికరణం ష
ష్ఠ్యాద్యధికరణోక్తాపత్తిరిత్యాస్తాం విస్తరః ॥=॥ కర్మత్వకారకం ... యతి యుగంత్రద్ధా తేరంర త్వాయస్థా
సాపేక్షే అనుభావతే। యత్ర శేషకర్మకారకం ... తత్ర। యగంత్రసవ యద్ధా తేరంర త్రసప్తి
స్థాయ త్రసాపేక్షయ వియాం యాం ... అనుభావితుం ... తత్ద్ధా తాంపత్తావ్యాపృత్తిరియం=
యాంసః తిఙర్థః కర్మకాంక్షః కర్మకారకం కారకమిత్యర్థః। ... తత్ర నవద్ధాం తాంప
స్థాపవాం ... సంబంధిత్వం ... సంయోగ ఏవ తత్ర గతిరియం యాంః
... సంబంధిత్వం ... సంయోగ ఏవ ... తత్ర ... విభాగాదౌ తత్ర తదర్థతాం=
... కర్మవిభాగ తత్ర ... సంకాంక్షా ... సంయోగ ఏవ తత్ర గతిః
యాం యాం ... తత్ర యోగః ... తరధః సమయవి ... కర్మత్వమిదం
... లక్షణాం కర్మత్వం తదర్థ ... కర్మత్వమితి ... తత్ర క
త్వాక ... సంయోగ ... తత్ర ... ప్రయోగ ... తత్ర తర్థ
సంయోగ ... సంబంధేనైవ తదర్థగతేః సాంకాంక్షా ... తత్ర కర్మ
కర్మత్వం ... విభాగాదిః ... తర్త

(margin) ... వృత్తి ... యోగః 2

(margin) ४

[illegible] తత్ర [illegible] సంయోగస్య [illegible] సూత్రం గచ్ఛతి

[illegible] ప్రయోగం తత్రాపి [illegible] ర్థసంయోగే [illegible] ప్రతియోగిత్వ సంబంధేనైవ [illegible]

[illegible] సూత్రే [illegible] విశిష్టసంయోగస్య [illegible] వృత్తి [illegible] సంబంధేనైవ [illegible]

సూత్రే ప్రతియోగికసంయోగాశ్రయ వృత్తి [illegible] సూత్రే [illegible]

[illegible] ర్థః [illegible]

[illegible] | [illegible] సూత్రే [illegible] సంయోగ [illegible]

[illegible] సూత్రే [illegible] ప్రయోగః | [illegible] సూత్రే [illegible]

[illegible] సూత్రే [illegible]

సంయోగః | [illegible]

[illegible] సంఖ్యా [illegible]

[illegible] సంబంధ [illegible]

[illegible] సూత్రే [illegible]

[illegible] సూత్రే [illegible]

[illegible] సంబంధ [illegible]

సంబంధిన సప్రభవాణాం [illegible] పాణాం వి [illegible] వను తృత్తి వి [illegible] ॥ [illegible] సంగ [illegible] త్ర [illegible]
[illegible] వృత్తి [illegible] తియోంగి [illegible] త్రవి [illegible] త్రంగ [illegible] సంబంధి
[illegible] తసవి [illegible] సంబంధి [illegible]
[illegible] త్రంగ [illegible] వృత్తి [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] విభాగా [illegible]
[illegible] విభాగః [illegible] విభాగ [illegible] విభాగ [illegible]
[illegible] విభాగ [illegible] సంబంధి [illegible]
[illegible] విభాగ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] విభాగ [illegible]
[illegible] సం [illegible] విభాగ [illegible]